

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ - СКОПЈЕ

ИНСТИТУТ ЗА СОЦИОЛОГИЈА

**СОЦИОЛОШКИТЕ АСПЕКТИ НА АЦИЛАКОТ КАЈ АЛБАНСКАТА
ЕТНИЧКА ЗАЕДНИЦА ВО КУМАНОВСКИОТ РЕГИОН**

-Магистерски труд -

Ментор:

Проф. д-р Зоран МАТЕВСКИ

Студент:

Раим ЈАШАРИ

Скопје, 2013

СОДРЖИНА	1
ВОВЕД.....	2
1. ПОЈМОВНО ОДРЕДУВАЊЕ, КОМПОНЕНТИ И ФУНКЦИИ НА РЕЛИГИЈА	6
1.1. Поим на религијата	6
1.1.1.Елементи на религијата.....	10
1.1.1.1. Верувањето во натприродното битие.....	10
1.1.1.2. Религиски чувства	11
1.1.1.3.Ритуал-обред.....	11
1.1.1.4.Симболи.....	12
1.1.1.5. Религиска Организација	13
1.1.2.Функции на религијата	14
1.1.2.1.Поглед на свет.....	14
1.1.2.2Психолошко-емоционално или компензациска функција.....	15
1.1.2.3.Етичката функција на религијата	17
1.1.2.4.Општествена интегративна функција на религијата.....	19
1.1.3. Индикатори на религиозноста.....	20
2. ПОЈМОВНО ОДРЕДУВАЊЕ И ПРОЦЕСОТ НА СЕКУЛАРИЗАЦИЈА ВО ИСЛАМОТ	24
2.1. Што е исламот?	24
2.2. Исламот и процесот на секуларизацијата	27
ПРИСТАПИТЕ КОН ПРОУЧУВАЊЕТО И РЕЛИГИОЗНИТЕ АСПЕКТИ НА АЦИЛАКОТ.....	31
3.1.ПРИСТАПИТЕ КОН ПРОУЧУВАЊЕТО НА АЦИЛАКОТ	31
3.2. Ацилакот пред Исламот.....	31
3.3.НАЧИНОТ НА ИЗВРШУВАЊЕТО НА АЦИЛАКОТ ВО ИСЛАМОТ	31
3.3.1. Заминувањето	31
3.3.2.Ихрамот.....	33
3.3.3.Мека	33
3.3.4.Каба	34
3.3.4.1.Црниот камен	36
3.3.4.2. Изворот Зем-Зем	36
3.3.4.3. Меками Ибрахим	36
3.3.5.Таваф	37
3.3.6. Арафат	38
3.3.7. Музделифе.....	39

3.3.8. Мина.....	39
3.3.8.1.Колење Курбан.....	40
3.3.8.2.Каменувањето.....	40
3.3.9. Посета на Медина.....	41
4. ИМПЛИКАЦИИТЕ НА АЏИЛАКОТ.....	42
4.1. Општествените импликации на аџилакот.....	42
4.2. Политички импликации на аџилакот.....	45
4.3. Економските импликации на аџилакот.....	47
4.4.Здравствените импликации на аџилакот.....	48
4.5. Духовните димензии на аџилакот.....	49
5.АЏИЛАКОТ И ТУРИЗМОТ.....	52
5.1.Дефинирањето на верскиот туризам.....	52
5.2. Исламскиот аџилак и туризмот.....	55
6. ТРЕНДОВИТЕ НА АЏИЛАКОТ.....	57
6.1.Глобалните трендови на аџилакот.....	57
6.2. Регионалните трендови на аџилакот.....	60
МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТАП НА ИСТРАЖУВАЊЕТО.....	63
Методи на истражувањето и утврдувањето на примерокот.....	63
РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО.....	66
Аџилакот и религиозноста.....	66
Аџилакот и материјалниот статус.....	75
Аџилакот и дејствувањето на Исламската Верска Заедница.....	77
Аџилакот и глобалните процеси.....	79
Аџилакот и општествените промени во Република Македонија.....	80
Аџилакот и пресудните фактори за негово извршување.....	82
Резултати од длабинското интервју.....	83
ОПШТИ ЗАКЛУЧОЦИ.....	94
Индекс на поими, имињата и места.....	96
Библиографија.....	105

ВОВЕД

Религијата има длабоки корени во човечкото општество. Сфатена како историска категорија таа го продолжува својот век на траење и во современото општество.

Религијата се пројавувала низ многу културни форми, а во некои случаи таа дури претставува основа на културата и цивилизацијата. Имено, културата е само историски израз на религиската структура. Синтагмите „еврејска култура“, „исламска култура“, „христијанска култура“ доволно зборуваат дека религиската идеја е основа на тие култури. Затоа во рамките на овие култури, религиската идеја партиципира во сите области на животот. Ваквиот тренд во западната култура бил присутен сè до појавата на хуманизмот и ренесансата, а особено со појавата на протестантската реформација во Европа кога засилено почнува да се одвојува религијата од државата, филозофијата од теологијата, разумот од објавата. Пред овој период немало ништо што не влегувало во сферата на религијата или што партиципирало вон светото.

Религијата преку своето учење го следи човекот од самото раѓање, при што се воспоставува еден меѓусебен однос меѓу човекот и религијата. Заради овие причини во денешното време има многу истражување кои се занимават со степенот или интензитетот на религиозноста.

Степенот или интензитетот на самото верување, го одредува обемот на усвоени црквени догми како што се: егзистирањето на Бог, бестмрноста на душата и др. Ритуалите, исто така можат да служат како индикатор за религиозноста на една одредена верска заедница. Еден од таквите ритуали кој има големо значење во исламот е аџилакот.

Аџилакот не е појава карактеристична само за модерната доба, туку е врзан и со историјата на исламот. Тој има моќ да придвижи голем број луѓе низ светот, да ги преобрази економиите на цели држави и региони и да шири политички и религиозни пораки.

Исламскиот аџилак, еден од петте столба на исламот, може да се разбере како обврска, во која учесници од целиот исламски свет и од сите општествени класи, треба еднаш во својот живот да ја извршат таа обврска и да станат свесни

за едно пошироко и посеопфатно единство. Американскиот црнечки исламски водач Малколм Икс (Malcolm X), на пример, проповедал антибелечки ислам, сè додека не го почувствувал универзалното, порамнувачко влијание на аџилакот во Мека и не се уверил дека не може да постои некаков ексклузивен црнечки ислам.

Исламскиот аџилак во Мека, во Саудиска Арабија, познат како Хаџ, претставува еден од најпознатите и највидните аџилаци во светот, со околу над два милиони посетители секоја година.

Географски и културолошки, во денешницата аџилакот речиси е универзален. Воздушниот сообраќај му овозможи на муслиманите од сите страни на светот, да учествуваат подеднакво во извршувањето на аџилакот, иако тие живеат илјадници километри одалечени од Блискиот Исток. Современиот аџилак, е планетарна мрежа која ги опфаќа сите муслимани од целиот исламски свет.

И од Република Македонија, во организација на Исламската Верска Заедница, од година на година имаме сè поголем број верници, кои се одлучуват да се приклучат на милионите посетители од целиот исламски свет. Токму неговата актуелност беше поттик за истражување на аџилакот кај албанската етничка заедница во кумановскиот регион. Средината каде што се спроведе ова истражување е религиозно хетерогена средина, но ние со истражувањето ќе го опфатиме само делот на албанците со исламска вероисповед од ова подрачје.

Поврзувањето на ова истражување со поранешните истражувања, ќе ни даде можност да ја осветлиме динамичката компонента на религиозност кај албанската етничка заедница. Ова истражување иако просторно е ограничено на кумановскиот регион, сепак во иднина може да послужи како поттикнувач за пообемни истражување кое би можеле да опфатат поголема територија.

За проучување на аџилакот, потребна е комбинација од пристапи, кои во идеален случај ќе се повикуваат на голем број дисциплинарни стојалишта. Ние при истражувањето на аџилакот, ја земевме во предвид историјата на светилиштето за кое станува збор (Каба), општествените, политичките, економските и културните фактори, теолошката основа на местото и неговото религиозното значење за посветените, како и пошироките економски и

општествени влијанија на ацилакот врз праќањето и прифаќањето на разни заедници.

Досега во Република Македонија, немаме некое позначајно истражување поврзано со оваа појава. Секако треба да ги споменеме истражувањето на Дејвид Лонг „The hajj today: A survey of the contemporary Pilgrimage to Makkah“, и истражувањето на Роберт Бианчи, „Guests of God: Pilgrimage and Politics in the Islamic world.“

1. ПОЈМОВНО ОДРЕДУВАЊЕ, КОМПОНЕНТИ И ФУНКЦИИ НА РЕЛИГИЈА

1.1. Поим на религијата

Религијата има длабоки корени во човечкото општество, и заради ова се уште представува значаен предмет на истражување. Нејзините аспекти, бидејќи таа навлегува во сите пори на човечкиот живот, се предмет на различен интерес, не само на теологијата, туку и на филозофијата, а потоа и на социологијата, етиката, антропологијата, психологијата, историјата и другите општествени науки. Причина за ваквата позиција на религијата е самиот факт што таа датира, од самото појавување на човекот, и фактот дека религијата преку своето учење го следи човекот од самото раѓање, при што се воспоставува еден меѓусебен однос.

Религијата во современиот свет се појавува на јавната сцена иако претходно, поради идеолошки причини, била потиснувана во сферата на приватноста. Денес, во ерата на глобализација, во новиот милениум во кој има експанзија на технолошко-технички развој и прогрес на науката, религијата, не само што не го губи здивот, туку напротив, се повеќе се етаблира во општеството. Таа зазема значајна улога во јавната сфера, ги осветлува секојдневните практики и искуства на многу индивидуи, а секако има влијание и врз општествената промена.

Заради големото влијание на религијата врз животот на човекот произлегуваат низа прашања кои се наметнуваат во општествената јавност и кои бараат одговор на следното:

- Дали е религијата производ на општеството, едноставна човечка измислица и претпоставка или, пак, има нешто повеќе, од она што научниците од природните науки и општествените дисциплини може да го објаснат?

- Дали се религиозните мотиви и поттици одговор на надворешни духовни енергии и откровенија или, пак, се должат на залуден ум и мамлива свесност?

- Дали е религијата универзална или пак, наскоро ќе исчезне под товарот на технологијата и на разумот? (Боуви, 2009:1).

Овие и многу други прашања го преопкупираат и го тераат на размислување човекот и денес.

Социологот при проучување на религиските феномени, првенствено треба да стави акцент на прашањето, зошто религиските верувања и нивните вероисповедни обичаи заземаат толку значајно место во културата и општеството и зошто попримаат различни облици и димензии, социологот, според Хамилтон треба да го исклучи својот субјективизам и објективно да се сконцентрира кон проучување, истражување и разбирање на улогата што религијата ја има во општеството нејзиното значање во човечката историја и влијанието врз неа да поникне во суштината на нејзината разновидност и да ги идентификува општествените сили што влијаат на неа и ја обликуваат (Хамилтон, 2003:10).

Колку е религијата присутна во животот или во историјата, зборуваат и мислењата на некои истражувачи дека изучувањето на религијата денес е изучувањето на човештвото воопшто. Затоа е многу тешко да се даде дефиниција на религијата. Лешек Колаковски смета дека како што е тешко да се даде дефиниција на уметноста или филозофијата на тој начин е тешко да се даде и дефиниција на религијата (Kolakovski, 1987:33).

Сите изнесени ставови и аспекти на религијата говорат дека при дефинирањето на поимот религија постојат одредени потешкотии. Како прво многу е тешко за многуте видови и различни манифестни форми на религија да се најде заеднична определба. Вториот вид потешкотии во дефинирањето на религијата доаѓа од субјектите на верувањата. Третиот вид потешкотии во дефинирањето на религијата доаѓа од дисциплинарниот пристап и употребените методи кои го одредуваат во крајна линија, и видот на дефинирањето на религијата.

Сепак и покрај потешкотиите во дефинирањето на религијата, секој истражувач при истражувањето на религијата треба да има прецизна и јасна дефиниција за религијата, бидејќи прво и основно начело во социолошките истражувања е дефинирањето на поимите. Пред да видиме како изгледаат некои дефиниции на религијата дадени од страна на некои истражувачи, да ја разгледаме етимологијата и значањата на зборот религија.

Според етимолошката дефиниција поимот религија (religio) потекнува од латинскиот збор „religare“, што значи поврзаност, зависност. Оттука религијата се сфаќа како една специфична меѓу човекот и божественото битие. Цицерон пак го издвојува поимот религија од глаголот „rellgere“ што значи да се одржува, грижливо да се однесува, израз на почитување (Cvitkovič, 2004: 14). За Фиона Боуви терминот „religion“ во западноевропските јазици најверојатно доаѓа од „Вулгата,-Латинскиот превод на Библијата, од хебрејски и грчки, кој му се припишува на Св.Јероним. Грчкиот збор „threskeia“ бил преведен на латински како „religio“ (Боуви, 2009: 20).

Да видиме како изгледаат некои дефиниции на религијата кои претставуваат основа да се креира една добра хеуристички плодна дефиниција.

Ентони Гиденс истакнувајќи ја различноста на религиските верувања и неможноста религијата да се дефинира со сведување само на еден нејзин сегмент, прави разграничување на она што религијата не може да биде и она што религијата всушност е. Според Гиденс религијата не треба да се изедначува со монотеизмот, ниту пак со моралните регулативи. Исто така религијата не мора секогаш да се занимава со објаснувањето на постанокот на светот онаков каков што е, како и тоа дека религијата не може секогаш да се изедначува со натприродното. Според Гиденс Карактеристиките кои се заеднички за сите религии се однесуваат на следниве елементи: религијата секогаш подразбира постоење на една низа од симболи со кој се предизвикува чувство на почитување и стравопочитување, потоа за религијата се важни обреди и церемонии во кои учествува заедницата на верници (Gidens, 2002: 432).

Вуко Павичевиќ смета дека дефиницијата на религијата ја градат или сочинуваат пет елементи: замислата за натприродното Битие, религиските чувства, религиските симболи, ритуалот и религиската организација. Вуко Павичевиќ ја дава следната дефиниција за религијата: “Религијата е организиран збир на верувања, чувства, симболи, култни дејствија и морални правила врзани за идејата или замислата за оностраното Битие за кои се грижи посебна организација-црква (Pavičević, 1980: 17).

За социологијата на религијата интересен е и функционалистичкиот пристап, и преставниците на овој правец се сконцентрирани кон тоа што

религијата прави за индивидуата и општествената група. Според Клифорд Гирц претставник на овој пристап, религијата е: систем на симболи кои што дејствуваат да оформат моќни, продорни и долготрајни расположенија и мотивација кај човекот со формулирање концепции на генерален поредок на постоење и покривање на овие концепции со таква аура на фактичност со што расположенијата изгледаат подеднакво реалистични (Мекгир, 2009:19). Оваа дефиниција истакнува неколку социолошко значајни концепти. Најзначајниот елемент е обезбедување смисла, бидејќи оформувањето на споделени смисли е суштински општествен настан.

Примарната предност на функционалистичките пристапи е неговата широчина. Широчината на функционалните дефиниции е комбиниран благослов. Од друга страна функционалните дефиниции се помалку културно и историски ограничени, оваа инклузивност ги прави тешки за нивна употреба за емпириски истражувања кои бараат јасни , квантитативни категории.

Во социологијата на религијата значајно место заземаат и супстанцијалните дефиниции за религијата. Значаен претставник на овој период е Мелфорд Спиро. Тој религијата ја дефинира како: „ институција која се состои од културно структурирани заемни дејства со културно постулирани натчовечки суштества,, (Мекгир, 2009: 16).

Примарните предности на супстанцијалните дефиниции се: тие се по специфични и погодни за емпириско изучување на религијата. Од друга страна, тие тежнеат да бидат повеќе историски и културно ограничени отколку функционалните дефиниции.

Една од најсеопфатени дефиниции за религијата ја дава познатиот француски социолог Емил Диркем. Според него религијата е унифициран состав на верувања и практики поврзани со светите нешта, со тоа што е издвоено и забрането (Dirkem, 1982:44). Диркем потенцира дека религијата во основа е интегративна и ги обединува луѓето во една единствена морална заедница и тој е убеден дека религијата ги поврзува членовите на општеството. Според Диркем, светото вклучува функционален квалитет кој не може да се најде кај световното. Интересно е и неговото поимање на религиските појави, кои тој ги дели на две основни категории: верувања и обреди. Диркем, правејќи

анализа на различните религиски верувања, заклучил дека тие поседуваат една заедничка особина која се однесува на поделбата на светот на две подрачје: свет на светото и свет на профаното. Објаснувајќи ги, тој ќе истакне дека светите нешта се изолирани, заштитени со забрани и бараат безусловно почитување (Dirkem, 1982:35).

1.1.1.Елементи на религијата

Различноста во дефинирањето на религијата е во зависност, кој автор ќе го земе како најважен елемент во својата дефиниција. Кај некои автори тоа е верата во натприродното, кај други чувствата, кај трети ритуалите и сл. Ние ќе се задржеме на следните елементи на религијата и тоа: 1. Верувањето во натприродното битие, 2. Религиските чувства, 3. Ритуалот, обредите, 4. Симболите и 5. Религиските организации.

1.1.1.1. Верувањето во натприродното битие

Верувањето во натприродното претставува лично искуство и секој човек различно го доживува. Она што е интересно да се спомне, е фактот што кај луѓето не постои идентичност во верувањето за онострането битие, бидејќи тие не верувале секогаш во исти богови. На почетокот постои анимизам, кога се придава посебно значење на верувањето во духови, верување што настанува како резултат на теоријата дека по смртта на човекот душата се одделува од телото, при што таа живее самостојно и од тоа верување подоцна настанува верувањето во духови. Со развојот на општеството се јавува тотемизмот, верување дека одредени нешта од природата се свети. Луѓето ги замислувале како посебни и специфични и им придавале посебно значење, моќ и сила. Со развојот на теизмот, верувањето во богови, пред се со појавата на монотеистичките религии, верските заедници за да постигнат единство во своите редови наметнуваат еден обврзан и исправен начин на замислување на Бог и оностраниот свет воопшто.

Поим кој е карактеристичен за се што е религиско, според Диркем, е токму поимот Натприродно. Но тој предупредува дека поимот Натприродно е непознат за примитивните народи. Религијата ја надминува идејата на боговите или духовите, односно религијата не може да се дефинира исклучиво врз основа

само на нив. Ако религијата ја објасниме како верување во Бога, тогаш како ќе го објасниме постоењето на религиите кај кои идејата за Бог не е позната. Шушњиќ ќе истакне де Боговите се менлива категорија наспроти религијата која е постојана (Šušnjič, 1998. b: 34-35)

1.1.1.2. Религиски чувства

Самиот начин на замислување на оностраното битие создава одредени чувства кон тоа Битие. Религиозниот човек го замислува тоа Битие како семоќно, сеснајно Битие, односно Битие со неограничени дарови и моќ. Вакво сфатеното онострано Битие, нормално и прородно е да буди кај луѓето одредени чувства. Основно во тие чувства е чувството на страв. Меѓутоа во религиозните чувства спаѓаат не само стравот од бога, туку и благодарноста и возвишеноста, односно позитивната страна (Pavičević, 1980:15). Некои психолози и филозофи на религијата (Шлајмахер, Фојербах), во таа разновидност и спротивност на чувствата бараат нешто заедничко што е заедничко. Според нив тоа е *чувството на зависност* апсолутно зависност. Ако оностраното Битие са замислува за бесконечна моќ разбирливо е да создава кај човекот целосна зависност од него. Од тоа зависи среќата и несреќата, подршката или уништувањето. Истиот Бог кој дава живот и подршка во него, истиот ни го одзема. Според христијанството смртта дошла дури после првобитниот човечки грев. Затоа религиозниот човек мора да чувствува кон Бога страв и зависност (Pavičević, 1980: 15-16). Може да заклучиме дека се и добри чувствата на верниците што ги имаат кон оностраното Битие, бидејќи тие на некој начин се кочничари во преземањето на лоши активности и правењето лоши дела.

1.1.1.3. Ритуал-обред

Ритуалите-обредите произлегуваат од првите две компоненти на религијата. Самата замисла за семоќноста на оностраното битие и чувството на зависност од него предизвикува потреба од преземање некои дејствија како би се дошло во допир со него и обид да се влијае нанеговата волја. Целта на сите овие дејствија е да се добие благонаклонетост од оностраното битие и да се ублажи неговиот гнев. Ритуалните акти ги зајакнуваат и реafirмираат верувањата на групата. Тие се начини за симболизирање на единството на

групата и, истовремено, придонесуваат кон истото. Ритуалите помагаат во генерирањето на религиско убедување.

Основниот проблем при обидот да се дефинира ритуалот се должи на главната претпоставка според која она што го нарекуваме ритуал во западните општества може да се смета за меѓукултурна категорија која има сличности со категориите во другите општества. Виктор Тарнер религиозниот ритуал го дефинира како: пропишано формално однесување за пригоди за кои не се својствени техничките рутини, кое има основа во верувањата во мистични суштества или моќи, за кои се смета дека се првите и финалните причини на сите последици (Боуви, 2009: 138). Една алтернативна дефиниција наоѓаме кај Александер: традиционалните религиозни ритуали го отвораат обичниот живот за највисоката стварност или за некакво трансцендентно суштество или сила, заради прием на неговата сила на преобразба. Исто така тој нагласува дека сите ритуали, вклучително и религиозните, всушност се засновани врз секојдневниот, човечки свет (Боуви, 2009: 138).

1.1.1.4.Симболи

Втората значајна компонента на религијата се симболите. Според Боуви зборот симбол потекнува од два грчки збора, *syn*, заедно, и *ballein*, да фрлиш. Едно нешто кое стои за друго или кое претставува друго (Боуви, 2009: 35). Речиси се може да се искористи како симбол околку тоа го дозволуваат обичаите. Симболите се културни конструкти и најголемиот број од нив немаат општи прифатени значења, всушност тие претставуваат оној вид на знаци кои луѓето ги создаваат (или ги земаат од природата), па преку нив упатуваат или потсетуваат на некои свои апстрактни религиозни чувства и на некои општи суштини, идеи.

Во религијата основниот религиски поим или објект, односно оностраното битие или Бог се замислува како невидлив, сосема поинаку од реалниот свет. Поради тоа религијата мора да се служи со симболи-конкретни предмети, дејствија и зборови кои упатуваат на оностраното битие или сила. Религиските симболи се конкретни предмети или дејствија кои упатуваат на самите основни апстрактни религиски поими или објект (Бог, оностраниот свет).

Како еден од најзначајните симболи во христијанската религија е крстот. Крстот бил распространет како симбол и во претхристијанската култура, но тој во рамките на христијанската религија добил поинакво, ново и подлабоко значење. Крстот е единствен и сеопфатен симбол на кого му покажуваат пиете христијанските верници дваесет векови и целокупната христијанската историја се одвива во знакот на крстот.

1.1.1.5. Религиска Организација

Религиска организација е последниот елемент на религискиот феномен. Луѓето кои имаат исто верување, се здружуваат во посебни верски групи.

Една религиска група за да постане цврста и трајна заедница и да опстои во конкуренција со други религиски групи, неопходно е да добие организиран облик, односно организација.

Посебно важна во религиската организација е формата на прифатеното уредување. Според Мек Гир уредувањето се однесува на организирањето за практикување легитимен авторитет во организацијата. Исто така, Тој мисли дека во повеќето западни религиски организации може да се најдат епископалното, презвитерско и конгрегациско уредување:

- Епископалното уредување се однесува на организациската поставеност во која авторитетот е централизиран во хиерархија. Така, во римокатоличката црква, локалните парохии се опслужувани од свештеници кои се одговорни пред бискупите. Бискупот го поставува свештеникот во локалната парохија и верскиот собир нема офоцијален авторитет. Слично, бискупите се одговорни пред свештеникот, со користење на делегиран авторитет во нивните епархии;

- Презвитерско уредување е форма која користи претставителна влада како за свештенството, така и за лаиците;

- Конгрегациската форма на уредување се карактеризира со висок степен на автономија во локалниот собир, вклучувајќи ја моќта да се повика или отпушти свештенството. Оваа форма е карактеристична за повеќето еврејски собири, баптисти и обиденетата црква. Деноминациите со конгрегациско уредување се помалку подложни на сложување со

униформа доктрина и етички и ритуални стандарди меѓу конгрегациите во споредба со деноминациите со други типови на уредување (Мекгир, 2009: 165).

Освен институционалните религиски групи во религијата се познати и сектите. Сектата ја сочинуваат помала група верници, кои го следат својот пат што ги одвојува од големите верски организации и општествата.

Преку самото потекло на зборот секта, латински „, secare, sequi“, со значење да се одвои, да се одметне, да следи, се согледува суштината на значењето на сектите, дека се групи луѓе кои се одделиле од црквата (Pavičević, 1980: 329). Сите помали заедници на верници не настануваат со одвојување од големата верска организација, некои настануваат како резултат и потреба да се преброди големата духовна и морална празнина во општество.

Сектите по правило го оспоруваат или црковното учење, или нешто од начинот на нејзина организација или нешто од начинот на живот на великодостојници.

И во Р. Македонија, освен верските заедници со организиран облик постојат и секти, кои не се во добро односи со религиската група од која е произлезена. Прку сите овие организации се одвива верскиот живот.

1.1.2.Функции на религијата

Религијата задоволува многу потреби на човекот. Религијата нуди одговори на сите прашања кои се поставени пред човекот. Степенот на задоволувањето на тие потреби пред се зависи од типот на религијата и од природата на општеството.

Иако во литературата има различни мислења за тоа кои функции религијата ги има. Како посебно значајни ќе ги издвоиме следните функции на религијата:

1.1.2.1.Поглед на свет

Со самиот основен поим на религијата, поимот на на оностраното Битие, религијата во себе го вклучува и погледот на оностраното, на реалното Битие и

природата. Ако се прифати дека постои оностраното тогаш мора оностраното реално Битие да се сфати несамостојно и како производ на оностраното, а тоа веќе сосема одреден поглед на Битието и есенцијалност на самиот свет , поглед кој ја прекинува таа есенцијалност (Pavičević, 1980: 22).

Религискиот поглед на свет може да се окарактеризира како дуалистички, со оглед на тоа што поаѓа од идејата за два света и спиритуалистички, бидејќи во основата на светот го става надсветското духовно начело.

Ќе се задржиме на двата начини на сфаќање на светото. Првиот начин е антропоморфниот или техноморфниот модел на сфаќање на светото, односно сфаќање на светот по аналогија на човекот (Pavičević ,1980: 22-23). Вториот начин е настојување на човечкиот дух за мисловно осамостојување на општите поими и за мисловно претворање на тие поими или замисли во, според себе, постоечки битија. Преку тие општи поими ние изразуваме некои заеднички својства, односи или начини на постоење на самите поединечни работи и процеси. Кажано со најопштите филозофски термини тие поими се однесуваат на формата во која егзистира секоја поединечна содржина или материја, па тогаш гносеолошко-психолошко основс на религискиот поглед на свет во крајна линија е склоноста на човечкиот дух за мисловно одвојување на формите од содржините и претворање на формата во засебно Битие, односно во суштинска основа на реалното битие. На пример причинскиот однос постои како однос меѓу поединечните работи и процеси кои еден на друг се условуваат. Врз основа на поединечните причини ние го создаваме поимот причина. Ако на го имаме во предвид фактот дека причината воопшто (која е како мисловна творба на нашиот ум) реално постои само низ поединечните конкретни причини тогаш можно е таа општа причина да ја замислиме како „прва причина,, и „ причина на сите причини,,. Ако така размислуваме на пат сме да ја усвоиме идејата за Бог, бидејќи Бог во теологијата се одредува како „прва причина,, и „причина на сите причини,, (Pavičević, 1980: 22-23).

1.1.2.2 Психолошко-емоционално или компензациска функција

Оваа функција има значење за животот на верникот, пред се поради објаснувањата и толкувањата што нему му ги дава за најразлични животни

ситуации. Тоа се всушност егзистенцијалните негативности, односно смртноста или конечноста на човекот како единка, потоа трпението на болката, честата неускладеност желби и исчекувањата со стварноста, случајноста.

Човекот во текот на својот живот, развивајќи се, образувајќи се, поминува низ различни фази и кризни моменти, за кои понекогаш нема соодветно рационално објаснување. Со цел надминување на овие кризни моменти од животот на човекот, во такви случаи се вртиме кон религијата, а целта на индивидуално-психолошката функција е токму помагање на индивидуите во надминувањето на одредени состојби и емоции, односно помагање на индивидуите во надминување на одредени состојби и емоции, односно помагање во кризни ситуации. Човекот е свесен за својата смрт и смртта на другите луѓе, така тој ја живее својата смрт и на другите преку свеста за неа и чувствата кои се во свеста поврзани за неа. Затоа човекот и како единка и како дел на општествена заедница мора да заземе став спрема смртта и на разни начини да ја преовладува.

Психолошкото преовладување на смртта со помош на религијата е основното религиско учење за **оностраното**, за **задгробниот живот** односно учењето за бесмртноста на душата (дека само телото умира, додека душата по смртта на телото преминува во вечен духовен живот). Бидејќи религијата им нуди одговори на универзалните прашања и ја исполнува компензациската функција за задоволување на универзалните човекови потреби, религијата не може ниту да исчезне ниту да доживее пад на влијанијата (Pavičević, 1980: 24).

Основата на компензационата функција на религијата ја чини гледиштето според кое во својот живот човекот добива награда за добронаправените дела, а казна за лошосторените дела.

Старк и Бејнбриџ укажуваат посебно на компензационата функција на религијата. Според нив, религијата е обид во отсуство на алтернативи да ги обезбеди саканите решенија. Тие религијата ја гледаат како општ и неизбежен дел од човечкиот живот и наградите на кои религиските верувања се насочени се многу општи. Со цел доаѓање до соодветните награди, луѓето, бараат и создаваат таканаречени објаснувања, како и зошто наградите можат да се добијат и како и зошто да се вложува во таа цел. На општите компензатори, на

оние кои ветуваат крајно воопштени награди поддршка можат да овозможат единствено објаснувањата кои се повикуваат на натприродните сили. Како што потенцираат тие, според тоа, религијата нуди верувања, дека доколку наградите не е можно да се добијат тука овде и сега, како и компензаторите, можат да се добијат во иднина (Stark, Beinbridge, 1980: 114-120).

Фактот за постоењето на натприродното и неможноста рационално да се докаже не ни дава за право да мислиме дека верувањето е безмислица. Коренот на тоа верување е во емоциите и желбите. Религиозните замисли за оној кој верува, претставуваат средство за психолошко совладување на егзистенцијалните проблеми. Затоа е неадекватно тие да се означат како лажни и погрешни.

Сепак од друга страна неодржлива е тезата спрема која религијата е единствен ефикасен пат за решавање на споменатите егзистенцијални проблеми и ситуации. Не е точно дека верата во оностраниот живот е единствен пат за преовладување на стравот од смртта и помирувањето со фактот за конечноста. Мора да се прифати дека конечноста е сосема природен факт на што е подлегнато се што е поединечно. Но сепак треба да се најтојува конечноста или ограниченоста на животот да се негира односно надминува со содржинската исполненост и квалитетот на животот. Преку остварувањето на дела и постапки кои биле вредни за другите луѓе човекот ја постигнува моралноста и човековата бесмртност неговото име и неговата личност траат и после физичката смрт. Преку создавањето трајни човекови вредности човекот ја преовладува свеста за физичката конечност.

1.1.2.3. Етичката функција на религијата

Религијата оваа етичка функција ја добива својата вистинска смисла и значење со појавата на монотеистичките религии, преку дефинирање на базичните етички принципи и правила. Анализирајќи, може да се согледа дека смислата на етичката функција кај религиските учења, нужно произлегува од потребата да и се наметнат на општествената заедница и на општествените односи одредени конкретни морални принципи, правила и норми, кои ќе ги усвојуваат верниците и кои ќе им помогнат да станат морално изградени личности.

Суштинското значење на тие норми ја наметнува потребата од обезбедување углед, односно нивно укажување во очите на поединецот или групата, а таа потреба останува константна додека пак променливи се само средствата и методите за нејзиното остварување.

Кога единката го усогласува своето однесување со одредените норми и притоа ги прифати како сопствено уверување дека така треба да се однесува, тогаш велиме дека единката ја сфатила човековата и општествената смисла на нормите, односно тогаш единката ја сметаме за вистински морално зрела и оформена. Авторитетот кој, фирмираната личност ја наведува на одредено однесување е авторитет од објективна причина и начело чија смисла ги воочила и признала, така што покорувањето на нормите престанува да биде покорување на надворешниот авторитет и се претвора во самостојно одлучување и постапување според сопственото видување и убедување, хетеремонијата се заменува со автономијата. Таа автономна моралност, единката може да ја стекне дури на одреден степен на рационална и емоционална зрелост, па така на автономната фаза мора да и претходи фаза во која елементите на хетеремонија се неопходни.

Поврзувањето на моралот и религијата има свое позитивно значање. Замислата за Бог како семоќен, оној кој се гледа и слуша и кој пресудува за нашите постапки го наведува поединецот да ги контролира своите постапки и да се однесува согласно со елементарните норми кои религијата ги прикажува како божја волја.

Покрај позитивното значање, поврзувањето на моралот и религијата имало и негативни последици. Религиски засновата етика може да се најде во опасност, да дојде во судир со одредени хуманистички вредности, зашто на врвот на својата вредносна скала и во основата на својот поглед на свет става нешто надсветовно, надприродно за кое не може да се има знаење туку само верување. Со оглед на тоа што за натприродното постојат различни верувања, секоја религија за да го одржи своето посебно верување, го прогласува за единствено право, односно неправно верување. Со други зборови присутна е можноста за верски елитизам, чувство и верување во избраност или правоверност што ги вклучува и сфаќањето дека останатите религии не се прави

односно дека се нешто пониско (Pavičević, 1980: 30). Со оглед на тоа што за натприродното не може да се има знаење туку само верување, во религиските етички системи на прво место мора да се стави должноста на верувањето на начин кој одговара на дадената религија. И ставањето на обврските на верувањето на прво место, повлекува со себе ставање на лубовта кон другиот човек на друго место, дури и одраничување на лубовта кон припадниците на иста религија.

1.1.2.4. Општествена интегративна функција на религијата

Основата на општествено-интегративната функција на религијата се однесува на фактот, дека религијата е во функција и во служба на јакнење на општествената солидарност и суштината на верските ритуали би биле јакнење и развој на општествената интеграција.

Голем број теоритичари, а пред се припадниците на функционализмот ја истакнуваат улогата на религијата во интегрирањето, поврзувањето, идеолошкото соединување на самото глобално општество. Функционалистите поаѓаат од претпоставка дека сите дека сите општествени облици на еден општествен систем, мора да имаат позитивна улога во одржување на системот како целина и ниеден друг облик неможе да биде заменет со некој друг. Според функционалистите чиј најкарактеристичен претставник е Емил Диркем, религијата има позитивна општествено-интегративна функција, дури некој облик на религијатаја прикажат како најдобар е незаменлив фактор на општествена интеграција. Некои теоритичари дури одат до тој степен како Вингер и во потценувањето на секуларизацијата. Според него, ако религијата е идентично со тоа што го нарекуваме социјална интеграција, неразбирливо е да се зборува за општество без религија (Hasani, 1997: 44).

Според Павичевиќ неодржлива е тезата дека религијата е незаменлив фактор на интеграција на глобално општество. Очигледно е дека постојат и логички општествени системи, такви системи во кои улогата на основен интегратор ја нема религијата, туку некоја лаичка, филозофско-политичка идеологија (Pavičević, 1980: 33).

За целосно согледување на општествено-интегративната функција на религијата потребно е да се согледа нејзиното значење кое таа го имала во одредени периоди од развојот на општеството, односно да се согледа променливоста на интегративната улога на религијата. Ако ова прашање го разгледаме историски и развојно, ќе се констатираат битни разлики во поглед на интегративната улога на религијата во старото племенско општество и класното издиференцирано општество. Во примитивните општества религијата била главен дури и единствен облик на духовно-социјално интеграција. Секоја племенска заедница имала свое божество. На тој стадиум од развојот на човекот има поклопување на верските и социјалните заедници.

Со развојот на општеството, појавата на класите и монотеистичките религии кои се организираат во цркви, битно се менува и општествената функција на религијата. Религиите организирани во цркви служат пред се за легализирање, оправдување на постоечкиот класен поредок. Како на пример таква била улогата која ја имало Христијанството во добата на феудализмот. Христијанството било идејна основа на феудалниот поредок, односно владеечки идеолошки облик.

Меѓутоа религијата покрај интегративната улога може да врши и дезинтегративна улога во некое глобално општество. Шушњиќ како доказ за тоа го наведува ставот „дека една религија делува интегративно на своите верници, но се оддалечува од луѓето од другите вери или од оние кои се без вера, другите се странци и кон нив не може да се постапува онака како што налагаат Божјите заповеди. Јудаизмот е типична религија на избраните, но и некои други религии посветуваат повеќе вера на своите браќа и сестри, отколку на припадниците на други вери. Тие религии своите браќа и сестри по вера ги ставаат рамо до рамо со крвните роднин, дури и над нив. Верската поврзаност понекогаш е појака и од крвната врска,, (Šušnjič, 1998: 400).

1.1.3. Индикатори на религиозноста

Индикаторите всушност претставуваат показатели на религиозноста или составни делови на религијата преку кои може да се мери квалитетот така и интензитетот на религиозноста. Тие делови како што знаеме се: самото верување како систем на верски замисли, потоа религиските чувствувања,

култот и служењето на религиските симболи, одреден систем на морални норми, верниковото учество во делувањето на верската (црковната) организација.

Религиозноста е повеќе димензионална појава. Глок разликува пет димензии на религиозноста:

1. Искуствена димензија вклучува чувства за кои се смета дека вклучуваат комуникација со „божествената есенција“. Таа се однесува, на пример, на
2. Чувството дека некој е спасен или излечен, чувството на длабока интимност со светото, или чувство за некое божествено откритие.
3. Ритуалната димензија се однесува на содржината и опсегот на верувања кои членовите на една религиска група се очекува да ги следат.
4. Интелектуалната димензија ги опфаќа знаењето и можностите на индивидуата во однос на основните начела на верувањата на групата и светите скрипти.
5. Последичната димензија ги вклучува ефектите на религиското верување, практика, искуство и знаење врз однесувањето на индивидуата во институционална средина која не е религиски ориентирана (на пример, работа, гласање, семејство, активности во слободно време) (Мекгир, 2009: 123).

Овие разлики се корисни за да не потсети дека личноста може да е многу религиозна во една димензија (на пример, редовно оди во црква, често се моли), а сепак не ги познава црковните учења (интелектуална димензија) или немала религиски искуства. За несреќа, сите овие димензии не се подложни на квантификација и мерење преку стандардни индикатори.

Од обемот на усвојување на црковните догми или учења за основните религиски ентитети и тези како на пример верувањето во божјото создавање на светот, бесмртноста на душата, задгробниот живот и др. Се пдредува степенот или интензитетот на самото верување. Во одредени периоди од историскиот развој во време на полно владеење на религијата како на пример во феудализмот верниците ги усвојувале сите тие ентитети односно учења за нив.

Денес голем е бројот на оние верници кои на пример веруваат во Бог но не веруваат и во задгробниот живот.

Како индикатор на религиозноста ритуалот, исто така се одредува преку испитувањето на учеството во поединечни облици на ритуалот како на пример учество во секојдневните молитви, посета на богослужбите, учество во светите тајни. За да се утврди интензитетот на верувањето треба да се изврши квантификација на сите овие индикатори. Мора да се праша верникот дали молитвите ги обавува во домот или во храм и колку патиго прави, дали тоа го прави секојдневно, еднаш месечно или само за празници. Степенот на религиозноста е поголем доколку верникот реализира повеќе од споменатите индикатори на религиозност и тоа го прави во поголем степен. Слабењето на поедини индикатори значи слабење и на самата религиозност, бидејќи религиозноста не е само верување туку и манифестирање на култот. Така на пример, можно е да се верува во натприродни сили, но да не се учествува во обредите и да не се служи во верски симболи. Во тој случај имаме ослабнатост на религиозноста, односно слабењето на поедини индикатори, значи слабење и на самата религиозност, бидејќи религиозноста не е само верување туку и манифестирање на култот.

Исто така учеството на верниците во активноста на црквата како организација, односно во акцијата за зацврстување, ширење и пропаганда на религијата спаѓа во индикатор за степенот на религиозноста. Таа активност се состои во ангажирање во делот на верската литература, во предавањето со цел потврдување на животните вредности на религијата или докажување на нејзината неантагоничност со науката, материјална поддршка на црквата во нејзините активности и учество во верските одбори.

Идеална комплетност на сите компоненти, односно индикатори на религиозноста кај верниците скоро и никогаш не била реализирана. Во одредени историски периоди како на пример периодот од Феудализмот можна е релативна комплетност на индикаторите.

Од споменатото се гледа дека индикаторите на религиозноста се многубројни, но истовреме постојат обиди тие да се поделат на неколку основи. Така на пример Штефица Бахтијаревиќ предлага основна поделба на

индикаторите на верската **припадност**, на индикатори на религиска **идентификација** и религиска **партипација**. Под идентификација се подразбира верниковото мисловно и емоционално усвојување на религиозните верувања и вредносни (етички) критериуми на некоја религија. Додека партипацијата го означува верниковото учество во ритуалите и црковните активности воопшто. Таа всушност манифестирана, видлива религиозност. Меѓутоа партипација не секогаш е веродостоен доказ и знак за религиско припаѓање во смисла на длабоко лично и спонтано уверување бидејќи поединците во обредите можат да учествуваат и од конформизам (да не би се разликувале од средината). Самата партипација без идентификација е форма без содржина, знак е за маргиналност на религијата и декларативно членство, односно партиципативен конформизам. Само идентификација без партипација е знак за посебна, а често и надвор од црковната религиска припадност (Bahtijarevič, 1975: 114)

Во денешното време не е редок случај поединци религиски да се идентификуваат на начин кој е независен од црковните модели на религиозност, потребно е да се воведат црковноста како облик и индикатор на религиска припадност. Црковната религиска идентификација имаме тогаш кога верникот верува на начин кој го фиксирала црквата. Односно црквеноста е институционалност на личната религиозност, таа е поврзаност на чувствата, верувањата и однесувањата со црковните норми. Црквеноста всушност претставува идентификација и партипација, но начин кој го одредила црквата како официјална религиска организација.

Самиот наслов на нашето истражување ги определува и индикаторите кои се најадекватни за истражувањето.

2. ПОЈМОВНО ОДРЕДУВАЊЕ И ПРОЦЕСОТ НА СЕКУЛАРИЗАЦИЈА ВО ИСЛАМОТ

2.1. Што е исламот?

Зборот „Ислам“ значи свесно и мирно покорување и преданост кон волјата на Алах, додека зборот „муслиман“ е опис на оној кој што се покорува на волјата божја и му се покорува нему (Ел- Могамис, 2007: 16). Исламот се смета за една од трите објавени религии кои во литературата се нарекуваат абрахамовски религии.

Употребата на поимот ислам во Ку’ранот има две значења: прво, тој збор значи послушност, преданост, покорување на Бог. Кога вели дека Абрахам, Мојсие и др., биле муслимани се мисли дека тие биле послушни на Бог, верувале во еден и единствен Бог. Второто значење на поимот ислам се однесува на онаа религиска структура што му е објавена на Мухамед а.с., од која ќе произлезе религија, култура и цивилизација во нејзиниот историски контекст со сите нејзини вредности и која денес е присутна насекаде во светот (Ебиби, 2011: 20).

Кога се зборува за тоа што е исламот, во сите авторитетни текстови се тргнува од дефиницијата што ја понудил Мухамед а.с., а која вклучува два главни аспекти, теориски и практичен, или иман и ислам. Иман подразбира идеолошка платформа која вклучува: верување во еден и единствен Бог, верување во ангелите, пратениците, книгите и во Судниот ден. Додека практичниот дел кој се нарекува ислам, ја вклучува практичната страна на религиската структура која подразбира сведоштво дека Алах е единствениот Бог, а Мухамед е негов пратеник, извршување на петте дневни ритуали (молитви), давање зекат, постење на месецот Рамазан и еднаш во текот на животот оној кој е во можност да изврши аџилакот.

Ова е дефинирањето на исламот онака како што го направил Мухамед а.с. Исламот според Сеид Хава, не се сведува само на овие моменти од неговиот теориски и практичен дел, туку тие претставуваат негова платформа врз која се потпира неговата зграда на вредности од областа на моралот, економијата, политиката, мирот и војната, убавото, доброто, спречување на злото, семејството, имотно-правните односи и др., области од животот. Бидејќи тој ќе формира **вера** и **држава**, во себе ги вклучува сите оние вредности кои се потребни за една култура и цивилизација (Хава, 1987: 7).

Основата на исламската религијата е Објавата (Ку'ранот), меѓутоа разработката на Ку'анското учење во пракса се должи на Суннета или на она што го претпоставува животот на Мухамед а.с. со што всушност, започнала една нова ера во историјата на човештвото. Кога во општествениот живот се појавувал некој проблем кој не бил опфатен со Кур'анот и Суннета се прибегнувало кон Кијас и Ицма.

Кога Мухамед а.с не можел да создаде политичко тело во Мека, тој настојува тоа да го направи во Медина. Имено, Мека бил центарот на идолопоклониците и во неа живеела арапската аристократија која не можела да се помири со фактот да ја напушти религијата на своите дедовци. Кога бил загрозен физичкиот опстанок на првите муслимани во Мека, Мухамед а.с одлучил да се пресели во Медина, настан кој се нарекува **хиџра**, и оттогаш се смета исламскиот календар.

Со доаѓањето на Мухамед а.с., во Медина исламот се претвора во политичко тело и со тоа бил ќе извршен темелен пресврт на Арапскиот Полуостров. Тогаш бил донесен и уставот кој ги регулира односите на муслиманите со евреите и со христијаните. Населението во градовите на Арапскиот Полуостров не било хомогено ни племенски, ни верски, ни општествено. Со овој устав Мухамед а.с., сакал да го организира општествениот живот во Медина. Според историчарите на исламот во конституирањето на овој општествен живот втемелен на тој устав учествувале сите жители на Медина: муслимани, евреи, христијани и др., со уставот се предвидувала заштита на честа, достоинството, верата, како и одредени права и должности на населението. Текстот на уставот ги одредува политичките, правните и општествените односи. Првиот член од уставот зборува дека верниците кои учествуваат во формирањето на исламското општество (ал-умма), сочинуваат верска, политичка, општествена и економска целина, независно од другите општества и заедници. Во регулирањето на односите во предвид имале еден битен елемент и тоа е:урф (обичајно право) кое не е спротивно на верата. Освен регулирањето на односите меѓу муслиманите, се регулирале и односите со евреите и христијаните. Тие односи се регулирани врз основа на принципите на сојузништво и учество во одбраната на градот и неговата околина. Во ова сојузништво влегувале еврејските племиња како што се Бену Надир, Кајнука и Курејза. Овој дел од уставот зборува за тоа дека ал-умма ги сметала евреите за

сојузници, кои останале да живеат во Медина. Имале право да се вклучат во одбраната на градот со тоа што подеднакво ќе ги сносат воените трошоци. Исто така им била гарантирана вероисповедта во согласност со нивната традиција и обичаи. Уставот содржи и многу други членови кои се однесуваат на имотните обврски, како во случај на војна така и во случај на мир. Но мора да се нагласи еден непобитен факт, а тоа е дека Мухамед а.с., настојувал да ги организира племенските заедници како самостојни федерални единици во врска со управувањето и уредувањето на градот Медина и нејзината околина (Ебиби, 2011: 22-23).

Оваа традиција продолжила и по смртта на Мухамед а.с. По освојувањето на Индија од страна на Мухамед Ибн Касим во 91 г.х./711 г., муслиманите се соочиле со нови религии кои што никогаш порано не ги познавале, будизмот и хиндуизмот. И двете религии коегзистира во Синд и Пенџаб, региони освоени од муслиманите и приклучени кон исламската држава. Мухамед Ибн Касим побарал упатство од Халифот во Дамаск за тоа како да ги третира хиндусите и будистите. Тогаш им Изгледало како тие да обожуваат идоли, а нивните доктрини беа најдалеку од исламот. За нивните основачи муслиманите немале слушнато. Халифот го повика советот на „улемата“ и ги прашал да донесат одлука врз основа на извештајот на гувернерот. Одлуката била, дека се додека хиндусите и будистите не се борат против исламската држава, се додека плаќаат данок, цизја или дабок, тие треба да се оставаат на мира да ги обожуваат нивните богови, како им е по волја, да ги одржуваат нивните храмовии да ги одредат сопствените животи според одредбите на нивната вера. Оттука, истиот статус како оној на евреите и на христијаните им бил одреден и ним (Ел-Фаруки, 2006: 96).

Така биле поставени принципите според кој се владееја во односите на исламот и на исламската држава со другите религии и нивните следбеници. Тоа се имплементира со влегувањето на исламската држава во односи со тие следбеници. Атмосферата на исламската држава била преполна со почит и чест кон религијата, побожноста и чесноста.

Исламот во својата структура го има мисионерството (Да'ва) како значителна составка. Во годините по смртта на Мухамед а.с., за време на првите халифи, емевиите и абасиите, за нецели сто години , исламот се проширил на

половина тогашниот познат свет. Во рамките на неговата култура влегуваат голем број на народи и наследства кои сите заедно ја сочинуваат, она што се нарекува исламска култура и цивилизација со сите нејзини составки како што се, на пример, теоретските, научните и практичните страни на исламот во кои влегуваат следниве сегменти:

1. Исламските или шеријатските науки кои ги вклучуваат херменвтиката на Ку'ранските текстови (тефсир), потоа исправното читање на Ку'ранот (кирает), хадисот и неговите дисциплини, потоа науките кои произлегуваат од Ку'ранот и хадисот како што се на пример, апологетика (илмул-келам), исламска право (фикх), етика (ахлак), суфизам (исламската мистика) и др.

2. Науките кои се однесуваат на јазикот и книжевноста и се она што е врзано за нив, како што се, на пример, стилистиката, метриката, филологијат воопшто и др.

3. Природните и општествените науки, а посебно филозофијата со сите науки кои влегуваат во него и други начини на политичкото организирање, делување и др.

4. Тука влегуваат и сите духовни и материјални дострели од областа на архитектурата, уметноста, преведувањето, морепловството, трговија и др (Ебиби, 2011: 24-25).

Секој од овие аспекти на исламот бара посебни истражувања со кои се занимаваат посебни профили истражувачи. Ние ќе се задржиме само на ацилакот кој е петтиот исламски столб.

2.2. Исламот и процесот на секуларизацијата

Кога е во прашање исламот многу е важно да се одреаат поимите религија и секуларизација. Овие два поима не го имаат истото значење како во разните европски јазици. Во арапскиот јазик не може да се најде поим кое е соодветен или синоним со поимот секуларизација. Во исламот нема разлика меѓу светото и профаното, како што е случај со христијанството.

Зборот „Лаилахе илалах“, во крајна инстанца значи дека не постои друго битие освен апсолутното битие на Алах. Од оваа произлегува дека се што е

створен е од Алах, и ништо профано не постои. Од овој аспект религијата и секуларизацијата се појавуваат на друго светло. Религијата може да се дефинира во овој контекст како Божја препорака, со која човекот можа да ги надминува антологичните бариери.

Во овој контекст со поимот секуларизација, подразбираме сепшто за извор го има световното. Метафизичната основа настојува во онтолошката дистинкција, помеѓу човекот и Богот.

Во исламот религијата се дефинира, како исламска објава, објавена во Ку'ранот и интерпретирана од страна на Мухамед а.с., преку неговите зборови и неговата традиција. Секуларизацијата во поглед на исламот се дефинира како:идеи и институции со световно потекло, кои немаат божествен извор (Hasani, 1997: 73).

Исламот како објавена религија, се бори против влегувањето на овие појави. Исламот проширувајќи се кон Персија и Византија, се соочил со еден друг комплекс на политички и управни институции. Овие институции под притисокот на исламот, како интегративна сила почнале да го примат исламот и неговата традиција, притоа губејќи ги поранешните разлики кои ги сочинувале. Исламот во неговата историја се соочувал со разни традиции и цивилизации, кои се битни за политичкиот и културниот живот на исламот. Во исламот се прифатени некои од овие вредности, кои имале и восхитувачки карактер. Муслиманските мислители беа импресионирани од филозофската школа на Питагора, Платон и Аристотел. Грчката и индиската математика, беа инкорпорирани од страна на муслиманските математичари, кои потоа некои области ги унапредувале како во случајот со алгебрата. Математика тука нема секуларен карактер, но е наука која Питагорјаните ја нарекувале клуч за божествените тајности (Hasani, 1997:74).

Единствениот елемент на секуларизмот кој навлегол, кај муслиманските мислители е рационализмот. Рационализмот природно е ориентиран кон секуларизацијата, и затоа за еден подолг период, рационализмот бил единствениот извор на секуларизацијата во културниот живот на муслиманите. Ова се манифестирало во рамките на разните теолошки и филозофските

движења. Најпознатото движење било тоа на Му'тезилите. Рационалните мислители, како на пример, Ибн Ареби, се судриле со божествените принципи на исламот (Hasani, 1997: 75).

Најсериозниот удар на секуларизмот врз исламот, се манифестирал во XIX век., од страна на цивилизацијата, кој во политички и економски аспект беше поунапреден од самиот исламски свет.

Во Отоманската Империја Танзиматот, подразбираше правни промени, со замена со европските закони. Овие закони се носеа во западниот свет. Во многу делови на исламскиот свет, почнале да навлегуваат и идеите на државното уредување, како резултат на многуте револуции во некои европски земји. Овој период го карактеризира и влегувањето на национализмот, кој се појавува како извор на секуларизацијата (Hasani, 1997: 75).

Образовниот систем, е една област каде на виделина излегува на секуларизацијата во исламскиот свет. Во XIX век., разните исламски држави отвориле училишта од европски тип. Отворањето училишта од ваков тип во исламскиот свет, имало намера да се усвојат на искуствата на освојувачите, но, исто така, овие училишта создале логични потреси внатре исламскиот свет (Hasani, 1997: 75).

Во денешното време се инсистира секуларизацијата да се третира како реалност исто како и религијата, но исто така, се инсистира и за раздвојување на секуларниот живот од верскиот.

Последните три децении се карактеризираат со проширување на религиозната практика, зголемување на религиските чувства и интересот за верата и верската традиција. Овие појави паралелно личаат на секуларизацијата на општествениот и индивидуалниот живот.

Во некои научни кругови, воглавно доминира убедувањето дека во последните години има ослабување и остранивање на религијата во однос на другите сегменти на општествениот живот.

Со овие констатации не се согласуваат, една група исламисти кои предвидуваат исламска религиозност, и можностите за започнување на една верска преродба.

3. ПРИСТАПИТЕ КОН ПРОУЧУВАЊЕТО И РЕЛИГИОЗНИТЕ АСПЕКТИ НА АЦИЛАКОТ

3.1. ПРИСТАПИТЕ КОН ПРОУЧУВАЊЕТО НА АЦИЛАКОТ

За проучување на ацилакот потребна е користење комбинација од пристапи, кои во идеален случај ќе се повикуваат на голем број дисциплинарни стојалишта. Треба во предвид да се земат историјата на светилиштето за кое станува збор, психолошкото и духовното искуство на поединецот, политичките, економските и културните фактори, заемните дејства меѓу домот, патувањето и светилиштето, теолошката основа на местото за кое станува збор и неговото религиозно и културно значење за верниците.

Некои ацилакот го сфаќаат како физичко патување на места со географска локација, но во исламот терминот се користи за многу пошироки цели. Целта може да е точно определена или пак ациите може да патуваат без некакво фиксно одредиште едноставно водени од раката на Бога.

Ацилакот во исламот е поврзан со светата светата книга(Куранот), па така ациите одат по патот на важните места и настани кои ги поставиле темелите на нивната вера и кои се присутни во животот на Мухамед, онака како што е изложено во светата книга.

3.2. АЦИЛАКОТ ПРЕД ИСЛАМОТ

Ритуалите на ацилакот се многу комплексни за проучување, и затоа во овој дел на трудов ќе се потрудиме да ги објасниме. Суштински, тие се составуваат од **Ихрамот** (специјална бела облека која се носи пред влегување во Мека и се состои од изар и рида), **Таваф** (седумте движења околу Ка'ба), **Са'ј** (движењето од Сафа во Мерва и обратно), Седењето во долината **Арафат** блиску Мека, седењето во **Музделифе** кој е лоциран меѓу Арафат и Мека, каменувањето на ѓаволот во **Мина** кој се наоѓа меѓу Музделифе и Мека.

Во предисламскиот период, блиску до Каба имало голем број богови претставени од камења кои биле почитувани од страна на арапските племиња. Исто така, биле познати многуте ритуали на ацилакот и жртвувањата само заради нивните богови. Во предисламскиот период било познато движењето околу Каба, каде биле поставени боговите, седењето во Арафат и Музделифе.

Американскиот автор Дајвид Лонг мисли дека ритуалите на аџилакот во исламот се прифатени од предисламскиот период (Long, 1973: 3). Но, јас мислам поинакво и за ова цел ги предложаам следниве аргументи:

- Исламскиот концепт на верување не се совпаѓа воопшто со тој на предисламскиот период наречен „асрул-џахилијех,,

- Според исламските правила ритуалите на аџилакот се традиција кои потекнуваат од времето на Ибрахим (Абрахам)

- Исламот ги прифаќа другите традиции кои го регулираат делот на меѓувечките односи ако не се спротивно со исламските начела, но во делот на обожувањето категорично ги отфрла сите други догми особено обожувањето на предисламскиот период.

Како, и да е, каба и пред појавата на исламот според историски податоци беше позната од страна на луѓето како света куќа.

3.3. НАЧИНОТ НА ИЗВРШУВАЊЕТО НА АЦИЛАКОТ ВО ИСЛАМОТ

Според Куранот со вршењето на аџилакот се обврзува секој муслиман кој има можности да патува за аџилак. Исламските правни школи му даваат големо значење на условите кои треба да ги исполнува муслиманот кој е обврзуван со овој ритуал. Општо тие услови се тој да биде: ментално и физички здрав, слободен граѓанин, да ја постигнал фазата на пубертетот. Исто така, за разлика од другите ритуали, за вршење на овој ритуал се потребни и материјални средства, поради што не е обврзувачки за оние кои не поседуваат материјални средства.

3.3.1. Заминувањето

Пред патувањето на аџилак, секој аџија треба да се подготви духовно и да се кае за гревовите од минатото. Во некои држави се организираат посебни курсеви со аџиите, каде тие имаат можности да се запознаат со правилата и тешкотиите на аџилакот. Кај нас аџиите со правилата на аџилакот се запознаваат од страната на имамите на џамиите каде тие гравитираат.

3.3.2. Ихрамот

Еден од главните елементи на аџилакот во исламот е облекувањето на ихрамот. Тој, мора да се облЕЧЕ во станиците наречени микати пред стигнувањето до Мека, и се состои од два дела изар и рида. Со едниот се облекува горниот дел на телото додека со другиот долниот дел на телото и има бела боја и не е шиен. Кога се облекува ихрамот, се соблекуваат сите други алишта од телото. Ихрамот е знак според кој го разликува тој што влегува во светото место од останатите.

Интересно е да се напомени дека многу луѓе од лубопитност прашуваат: Зошто ихрамите да се облекуваат во оваа форма? За ова, Ахмет Бехџет напишал: “Човекот, кога се породува, се породува без алишта. Но, тој се облекува заради заштита од повредување и затскривување на срамните делови на телото. Зошто Бог на наредувал да облекуваме нешиени алишта? Затоа што ихрамот личи на нешиените алишта, со кој се повива бебето кога се породува. Не знам, но знам само дека менувањето на алиштата, како што се подразбира во верските учења, има за цел чистота на личноста. Луѓето нешиени алишта облекуваат кога се раѓаат, умираат или кога го извршуваат умра или аџилакот. Тие го облекувал Адем (Адам) додека бил во рајот, пред да се симне на земјата. Јас не ја знам тајноста на облекување на ихрамот ниту целта на Алах со облекувањето на овие алишта, не го знам ниту тајноста на клањањето на две рекати фарз во намазот на сабах, ниту трите рекати во намазот на акшамот. Но со овие алишта најдобро се разбира дека целта е покорувањето кон Бога” (Osmani, 1998: 52- 53). Според мое мислење, со облекувањето на ихрамот се сака да се прикаже еднаквноста помеѓу луѓето, без разлика на нивното потекло, позиција или нивниот општествен сталеж.

Откако верниците ќе го облечат ихрамот постојат посебни правила на однесување, но ние заради природата на трудот не сакаме де са впуштаме во детално објаснување на таквите прашања.

3.3.3. Мека

Со самиот факт дека целиот овој ритуал се врши во Мека, ќе дадеме една општа слика за овој град. Мека се сметала за свето место и пред исламот.

Именувањето на Птоlemeј со терминот „Масираба,, го означува токму тоа свето место. Мека е забележана и во античките патоказатели, иако како град опстојувала и пред тоа. Не сомнено е дека тоа била станица на трговските карвани од Истокот и Средоземјето. Мека се наоѓа во срцето на Хиџазот, во долината Кафер. Од Црвеното Море е далеку 48 км. Во денешнината Мека е модерен град, изграден по бреговите, кои денеска се поврзуваат помеѓу себе со многу и долги тунели. Нејзината положба е сосема различна од тоа на Медина. Според хроничарите, Ибн Бетута , не можел да влезе во Мека заради пламенот што излегувал од камењата (Osmani, 1998: 57).

За времето на формирањето на Мека не се знае точно, Куранот дава знак само за градењето на Каба од Ибрахим (Абрахам). Во исламскиот свет градот Мека има големо значење заради раѓањето на Мухамед, исто така тој се смета како извор на монотеизмот, кој со текот на времето се проширил во целиот свет.

3.3.4. Каба

Зборот Каба значи „ зграда како коцка,,(Osmani, 1998: 63). Муслиманите кога се наоѓаат околу каба, застануваат во точниот правец. Внатрешноста на каба вообичаено не се посетува. Секој кој има можност да влезе внатре, има посебен чест и се стекнува со посебна духовна вредност. Каба стои во средина опкружена со сидови, кои имаат посебен стил и познатата џамија *ел-харем*. И тука важат истите правила како и во другите џамии. Во влезот има многу човари, кои им помагаат и се дружат со аџиите.

Според Куранот, првата Куќа подигната за луѓето била во Мека (Куран,4: 96).

Темелите биле возобновени од Ибрахим (Абрахам), прв ги изградил Адем (Адам). Ибрахим во та место ја донел Хаџер со малиот Исмаил, кој уште бил на доење и ги оставил точно во местото, каде што денес се наоѓа Каба. Во исламските свети книги овој случај се прикажува на овој начин: *Ибрахим (Абрахам) ја донел Хаџер со нејзиниот син кој уште го доењела , и го оставил во местото каде е Каба. Во тоа време во Мека не живеел никој. Хаџер со себе имала една кошница со урми и малку вода. Ибрахим ја оставил таму и почнал да се одалечува. Мајката на Исмаил го следела и му рекла:„ О Ибрахим! Каде*

одиш и не оставаш нас во оваа долина, каде не живее човек?„ Вака го повикала неколку пати . На крај таа рекла:„Дали Ал-лах вака ти наредил ?“ Ибрахим и одговорил – Да. Тогаш таа му рекла:„Немој да не заборавиш“- и се вратил (Ahmeti, 1978: 15).

По оддалечувањето на Ибрахим, Хаџер веќе не можела да го види, а тој ги дигнал рацете и му се молел на Бога вака:

„Господаре наш, дел од потомството мое го населив во долина една, неплодна, при Куќата Твоја света, Господаре Наш, за да извршуваат намаз. Одреди, тогаш, срцата човечки да стремат кон нив и снабди со благодетите за да се заблагодаруваат!“ (Куран, 13: 37).

Со текот на времето во Мека, дошло и арапското племе Џурхум, од каде Исмаил зел една девојка и се оженил и така Мека се претволи во населено место.

Таткото го посетуваше син му многу често. Еден ден кога дојде да го посети им рекол: *„О Исмаил (Исмаел), Ал-лах ми нареди нешто“! Исмаил му рекол: „ О бабо, направи го она што ти наредил Ал-лах“. Ибрахим го прашал:„ Дали ќе ми помогнеш“? Синот му рекол – да! „ Ал-лах ме нареди тука да изградам куќа“- и им покажал местото каде требало да се вгради таа (Ahmeti, 1978: 17).* Тоа место е токму местото каде се наоѓа каба. Обајцата- татко и син ги возобновиле сидовите на каба и се молеле заедно: **„ Господаре наш, прими го ова од нас. Ти си, навистина, Слушач и Зналец! (Куран, 1: 127).**

Каба низ историјата претрпела големи реконструкции. Хроничарите кажуваат дека луѓето во старото време своите куќи ги граделе во долини и на ридови далеку од каба, поради почитувањето кон каба, но и поради стравот да живеат во нејзина близина. За време на владеењето на Кусај Ибн Килаб му е возможно и препорачено да градат куќи блиску каба. Толку многу се градело во тоа време, што станало тешко да се извршува тавафот. За време на периодот на Мухамед и Ебу Бекр немало промени. За време на вториот Калиф Омер, кога бројот на муслиманите се зголемил, тој бил принуден да го прошири просторот на Каба. И другите кралеви и владетели потоа им придавале големо значење на

овие работи. Големото проширување на каба се поврзува со саудиското кралство, односно со семејството Ал-Сауд. Хронистите потврдуваат дека семејството Ал-Сауд им посветило големо внимание на светите места. Ова било потребна, заради зголемувањето на бројот на ациите, кои барале инвестиции и нови модерни пројекти. Првиот пројект почнал да се реализира во 1955 год., (Osmani, 1998: 78-81). Ваквите иницијативи продолжиле се до ден денес и се праваат големи напори во реализирањето на нови пројекти, кои ќе придонесаат ацилакот да се извршува на полесен начин од страна на ациите.

Каба има некои интересни елементи кои се: **Црниот камен, изворот Зем-Зем и Меками Ибрахим.**

3.3.4.1. Црниот камен

Во каба има многу нешта што поттикнуваат размислување. Меѓу нив е и црниот камен. Некои овој камен го викаат и камен на среќата, заради почитувањето и респектот. Во суштина, овој е еден камен кој ниту нанесува штета ниту придобивка. Овој камен е опкружен со сребрен штит. Од тука почнува и Тавафот. Овој камен се бакнува, го бакнувал и Мухамед а.с., исто така, го бакнал и Халифот Омер кажувајќи: „*Се колнам во Бог, јас знам дека ти си само еден каменкој не донесува ниту штета ниту придобивка. Ако не сум го видел Мухамед а.с., како те бакнува, нема да те бакнев*“ (Ел – Газали, 2003: 278).

Околу овој камен секогаш има голема врцулица. Секој се обидува за да го допре илида го бакнува. Се поставуваат и стражи со цел да се спречат евентуални инциденти поради големите толпи луѓе. Овој камен се почитува од времето на Ибрахим.

3.3.4.2. Изворот Зем-Зем

Историјата на изворот зем-зем се поврзува со историјата на Хаџер и Исмаил. По горе е наведено дека Хаџер го останал со малку јадење и вода, а тие се потрошиле. Хаџер почнала да гледа на околу, но за жал можела да види ништо. Таа почнала да оди до Сафа и Мерве, седум пати, па се вратила кај сина си очајна и безнадежна. Син и, ненадејно, удрил со нозете на земјата, и веднаш почнала да извира вода (Ahmeti, 1978: 16). Таа на брзина пиела вода со син и, и

го затворила прелевањето на водата за да не се истече во песокот. Изворот зем-зем им носел продобивки на Хаџер и Исмаил, но, исто така, станал дел од аспирациите на некои племиња сакајќи да го заземат местото покрај него, и така оваа пустина почнала да се населува.

Зем-зем на почетокот бил во делот на Тавафот, но по реконструкцијата просторот бил предизајниран со нова архитектура. Со оваа реконструкција бил проширен просторот на Тавафот. Водата на зем-зем се препознава со фактот дека е непресушна, иако голем број ации пијат толку многу вода. Само за еден час во времето на ацилакот се трошат 10.000 m³. Ациите и другите посетители на каба посебно внимание му посветуваат на пиењето и употребувањето на водата зем-зем, почитувајќи ја на ваков начин традицијата на Мухамед а.с., кој рекол: „ *Зем-зем е благословен, хранлив и лековит*“ (Osmani, 1998: 74-75). Имајќи ги во предвид исламските владетели во овој регион низ целиот историски период направиле големи напори за нејзино реконструирање и модернизирање.

3.3.4.3. Меками Ибрахим

Тука се наоѓа каменот со траги на Ибрахим, кој служел како скеле за градењето на каба. Се кажува дека овој камен го донесол Исмаил и од тој камен Ибрахим ги зел другите камења за градење на сидот. Овој знак беше блиску каба, но по зголемувањето на бројот на ациите, тој пречел во извршувањето на тавафот и затоа Кралот Фејсал предложил пред светската исламска Лига да се договораат за промена на зградата и кристалната купола која требало да се постави над местото каде се наоѓа меками Ибрахим (Osmani, 1998: 77- 78). Оваа промена придонесла делот на Тавафот да се прошири и да им овозможи на луѓето гледање на меками Ибрахим.

3.3.5. Таваф

Пред да се почне со извршувањето на Тавафот се одлучува (нијјет се чини) на ваков начин: „ *О наш, Боже! Јас сакам да го направам Тавафот околу твојата света куќа, олесни ми и прими го тоа од мене*“!. Тавафот е движење седум пати околу каба . Почнува од црниот камен, притоа се дигнат рацете и се вели: „ *Во име на Бога, Ал-лах е најголем и само на Ал-лах му припаѓа*

благодарноста“!. За полесно вршење на тавафот од страна на ациите, саудиската Влада поставила знаци кои го прикажуваат почетокот на Тавафот.

Са'ј. „ И Сафа и Мерва, навистина, се знаци Аллахови: кој ќе ја ходочести Куќава или кој ќе изврши умра- нема грев ако направи неколку круга од Сафа до Мерва. А оној кој ќе направи некое добро дело доброволно, па Аллах, навистина, е Благодарен и Зналец! (Куран, 2: 158).

По извршувањето на Тавафот обврзувачки (Вациб) е да се извршува и са'јот што претставува движење кое почнува од Сафа, мал брег околу 150 метри далеку од каба и продолжува до другиот брег Мерва. Помеѓу Сафа и Мерва е разделеченост од 375 метри. Денеска овие две се во состав на архитектонскиот комплекс на каба. Изградени се два ката каде може луѓето да се движи и помеѓу нив има простор за инвалиди кои се движат со колички (Osmani, 1998: 61). Одењето седумпати го симболизираат одењето на Хаџер која го пешачела ова дистанца кога Ибрахим ја оставил со нејзиниот син среде пустината.

3.3.6. Арафат

Околу тоа зошто оваа место е именувано Арафат, во исламските расправи има различни мислења, ние ќе ги споменеме некои од нив. Според некои хроничари ова место е именувано Арафат, заради тоа што Адем (Адам) и Хава (Хева) се сретнале тука. Според некои други, Арафатот потекнува од времето на Ибрахим, на кого Џибрил (Габриел) му го покажувал начинот на извршувањето на аџилакот и го прашал „ дали знаеш“?. Постои и едно друго мислење, според кој именувањето Арафат, се случило заради фактот дека тоа е местото каде луѓето го спознаваат Бог (Osmani, 1998: 99).

Од лингвистички аспект, Арефат доаѓа од коренот на зборот „Арефе“ и значи познавање, учење (Muftić, 1997:951).

За исламските правници позначајно е да се одреди просторот кој го зафаќа Арефат и тој, денес е означен со бетонски столбови и табели на кои пишува на арапски и англиски „ границата на Арефат“. Ациите го имаат предвид ова, точно на 9 Зулхиџ-џе (според исламскиот календар) да бидат во просторот на Арефат (Osmani, 1998: 98).

Престојот во Арефат, е еден од главните елементи на аџилакот.

Во суштина, овој е ден што подразбира взаемно разбирање помеѓу луѓето од целата планета. Убави зборови изразени низ јазикот на срцето, и заемното разбирање во висока мера, се особините на престојот во Арефат.

Арефат е ден на враќање кон себеси, кон луѓето. Тука сите луѓе се исти, белиот, црниот, богатиот и сиромашниот, господарите и работниците. Тука не е важна општествена, економската или професионалната позиција. Сите се исти. Сите се аџии.

Според исламските правила, денот на излегувањето од Арефат е најизбраниот ден кај Аллах. Овој е ден на простување и милостивост.

Престојот во Арефат на 9-ти Зулхиџ-џе е обврзувачки за сите аџии. Во времето на Мухамед а.с., некои луѓе од племето Курејш не им се придружиле на другите луѓе на Арефат, останувајќи на Музделифе и од таму се вратиле на Мина. Оваа го направиле како знак на гордоста над другите, но исламот го забранува овој нивен гест (Osmani, 1998:101). Во исламската вера не постои привилегија на едно племе над другите.

3.3.7. Музделифе

Останувањето на Музделифе е обврзувачки (Ваџиб) на аџилакот. Од Музделифе не може да се излезе пред полноќ, со исклучок ако се работи за задолжителна потреба. Тука се соединуваат два намази следејќи ја традицијата на Мухамед а.с., (Џемун ве текдим). Во Музделифе, исто така, се прибираат малите камења за 7 да се фрлат во големото Џемре со пристигнување на Мине, додека другите се фрлат на другиот односно третиот ден на Бајрамот.

3.3.8. Мина

После заминувањето од Музделифе, цел на аџиите е Мина. Мина од Музделифе е одалечен 5-6 км. За разлика од Арефат и Музделифе кои се не населени места, Мине е населено место. Во првиот ден на Курбан Бајрам тука поминаат над 2-3 милиони луѓе. Освен првиот ден Курбан Бајрам и на вториот, третиот понекогаш и на четвртиот ден местото е преполнета со аџии, кои фрлат

камења. Се молат, колат Курбан, се сеќават на Ибрахим и Исмаил и на нивната подготвеност за жртвување.

Мина е свето место, тука аџиите колат Курбан и го каменуваат ѓаволот.

3.3.8.1.Колење Курбан

Колењето на Курбанот, исто така, се поврзува со историјата на Ибрахим. Ибрахим сонувал дека треба да го заколи својот син, Ибрахим оваа му го раскажал и на син му и побарал негово мислење, Исмаил му одговорил да го направи тоа што му е наредено. Кога Ибрахим го легнал со лицето кон земја, Бог преку ангелите го известил дека тој го исполнил сонот и наместо синот ќе коли еден голем брав. Овој случај во Куранот на ваков начин се осликува:

„ И бидејќи порасна, трудејќи се околу него, Ибрахим рече:„ О синко, сонував, навистина, дека те колам, па види и размисли! Рече: „ Обабо, направи го тоа што ти се наредува. Ќе видиш, иншаллах, дека ќе се стрпам.“ И бидејќи двајцата беа послушни, и кога го легна со лицето кон земја, Ние повикавме:„ О Ибрахим“ да, го исполни сонот. Ете, така Ние, навистина, ги наградуваме добротинителите! Ова, навистина, е искушение вистинско. И ние го заменивме со еден голем брав. А споменот за него Ние го задржавме меѓу поколенијата по него (Куран, 23: 102- 103- 104- 105 -106- 107 – 108).

Целиот овој случај се одвивал токму на местото, каде мајката очајна и безнадежна, се трудела да најде вода за син и.

3.3.8.2.Каменувањето

И каменувањето на ѓаволот се поврзува со историјата на Ибрахим. Според исламската традиција, кога Ибрахим го извршил аџилакот ѓаволот се појавил му излегол кај првата Џумра, Тој го каменувал со седум камења а ѓаволот викал. Потоа му излегол кај втората Џемра, тој исто го каменувал се седум камења, и на крајот повторно излегувал и го каменувал се седум камења а ѓаволот повторно викал. Каменувањето ја изразува филозофијата на богобојазност. Според исламскиот филозоф Ебу Хамид Ел-Газали: „ Со Каменувањето каменувачот цели за извршувањето на одредена наредба, извршувајќи со

убедување и без сомневање. Потоа каменувачот со каменувањето сака да му личи на Ибрахим. Аллах наредил да се каменува ѓаволот со камења за да се докаже убеденост и надеж дека тој ќе се одалечи (Ел – Газали, 2003: 310). Низ годините за време на каменувањето во мина се случиле низа инциденти и изгубени човечки животи.

3.3.9. Посета на Медина

Според исламските правила аџилакот се врши во Мека, но нашите аџии го посетуваат и градот Медина. Тие во Медина имаат можност да се клаѓат во џамијата на Мухамед, која според наградата е втора после каба, и исто така имаат можност да го посетат гробот на Мухамед и на илјадници негови приврзаници (Ас-хаби), кои се жртвувале за исламот и неговото проширување.

4. ИМПЛИКАЦИИТЕ НА АЦИЛАКОТ

Ацилакот освен што е верски, има и други импликации како што се: општествените, политичките, економските, здравствените и духовните.

4.1. Општествените импликации на ацилакот

Освен важноста на економските и политичките ефекти на ацилакот, општествените импликации се постари и можеби се пофундаментални. Ацилакот на е само карактеристичен за модерниот живот, тој има моќ да придвижи голем број луѓе од целиот исламски свет. Многу од нив и останале таму, и затоа сега половина урбана популација на Хиџазот нема саудиско потекло. Според податоците од пописот кој е спроведен во 1960 год., произлегува дека 19% од населението во Мека нема саудиско државјанство. Во деветнаесетиот век, египетскиот наблудувач Садик Беј **религиските имигранти**, ги опишал како мешавина Турци, Египќани, Индијци, Јеменци и Бедуини (Long, 1973: 149-150). Сите овие заедници живееле заедно и со текот на времето се асимилирале. Според ова може да се види дека ацилакот Мека го претворил во космополитски град на целиот исламски свет. Во последните години саудиските власти, во соработка со другите држави и воведувањето на визниот режим, успешно се справуваат со овој вид нелегална емиграција, што јас ја нарекувам *религиска имиграција*.

Во денешно време, исламскиот ацилак е еден од најпознатите и највидните ацилаци во светот, со околу два- три милиони посетители секоја година.

Еден од најпознати функционалисти кој се занимавал со ацилакот како општествен процес е Виктор Тарнер. Според Тарнер, ацилакот ги извлекува луѓето од вообичаеното општество и ги спојува поединците во единство, благодарение на некаква заедничка цел. Тој е спротивен на вообичаените општествени хиерархии и институционални норми и идеи. Исто така тој, улогата на ацилакот ја гледа во зацврстувањето на врските на заедницата (communitas) (Боуви, 2009: 238).

Спротивно Тарнеровата анализа мислат Џон Ејд и Мајкл Солнау, го користат терминот *соперишни дискурси* за да ги опишат различните агенди и светогледи кои функционираат на местото на ацилакот. Исто така, тие разбирањето на ацилакот како communitas го прифаќаат како еден посебен

дискурс за ацилакот, но не како негов емпириски опис. Тие своето мислење го образложуваат со поделбите меѓу сунитите и шиитите, кои секогаш имаат потенцијал да завршат во насилство, што бара присуство на многу војска, па оттука, според нив, тешко може да се усогласи се некој Тарнеровски модел на *communitas* (Боуви, 2009: 240).

Според нашето мислење, Тарнеровата анализа е очигледно издржана, и тоа, заради следниве аргументи:

- Муслиманскиот Хаџ, може да се разбере како пример во кој поединечни учесници од целиот исламски свет и од сите општествени класи излегуваат од своите локални заедници и стануваат свесни за едно пошироко и посеопфатно единство;
- Американскиот црнечки исламски водач Малколм Икс (Malcolm X), на пример, проповедал антибелечки ислам, се додека не го почувствувал универзалното, порамнувачко влијание на ацилакот во Мека и не се уверил дека не може да постои некаков ексклузивен црнечки ислам.

Еден важен сегмент на општествените импликации на ацилакот е учеството на жената во извршувањето на овој ритуал. Учеството на жената во извршувањето на ацилакот е посебна димензија, која ја покажува постојаната сила на културата. Зголемувањето на бројот на ациите се случувало паралелно со зголемувањето на бројот на жените. Во 1960, само 30% од вкупниот број на ации биле жени. Три децении подоцна овој број се покачил на 45% (Bianchi, 2004: 68). Според нашите податоци што ги добивме од кумановското муфтиство, до 1991г., не фигурира ниту една жена што го извршила овој ритуал. Во многу држави, учеството на жената се поврзува и со погледот на дадената општествена заедница врз слободите и заслужените права на жените.

Економскиот развој му пружил шанса на секој да патува за Мека, но мажите придобиле многу повеќе од жените.

Улогата на жената е посилно во југоисточна Азија и источна Африка. Во 1970, жените биле мнозинство од вкупниот број на ации во овие држави: Малезија, Тајланд, Сингапур, Либан, Палестина, Бахрејн, Јужна Африка, Мавританија, Мадагаскар и Чад, додека мажите доминирале во Југоисточна Арабија, Западна Азија и Југоисточна Европа која ги опфаќа и ациите од нашата држава. Со над 20% од вкупниот број на ации, жените учествувале во следниве

држави: Северен Јемен, Афганистан, Бангладеш, поранешна Југославија, Португалија и Шпанија, додека со над 30 % учествуваат жените во: Етиопија, Централна Африка, Сиера Леоне, Турција, Грција, Канада и Сад (Bianchi, 2004: 68).

Учеството на жената е многу поврзана со структурата на семејството, имиграцијата и сиромаштијата. Жените ации се ретки во општества кои се уредени според племенскиот систем, посебно во југоисточна Арабија и во планинските региони помеѓу источна Турција и западен Пакистан, каде поланомадскиот живот уште е вообичаен. Жените се мнозинство во вкупниот број на ации во земјоделските и морепловските општества во југоисточна Азија, каде наследството на жената се заштитува со локалните закони и каде жената и мажот често се алтернатива како глава на семејството.

Широката имиграција исто така, може да се гледа како охрабрувачки чекор за учеството на жените во извршувањето на овој ритуал. Првите генерации муслимани имигранти имгрирале муслиманите биле далеку од семејствата, па и учеството на жената ација беше во помали размери. До 1990 г., овој модел беше преобладаан во Европа, Сад и Австралија, но подоцна муслиманските заедници, се етаблирале во овие земји, и учеството на жената достигнал 50% од вкупниот број на ациите. Жените ации се мнозинство и кај либанските и кај палестинските имигранти, кои користат двојно државјанство и за ацилак патуваат од нивните матични земји. Слична практика имаат и нашите имигранти кои, воглавно, работат привремено во западните европски земји (Bianchi, 2004: 69).

Економските услови им даваат можности на сите да го извршуваат ацилакот без оглед на полот, но на разни начини. Во многу држави, мажот преферира да го извршува ацилакот заедно со неговата жена, но ако економските услови не дозволуваат такво нешто, мажот го извршува сам со надеж дека неговата жена ќе го изврши подоцна. Во сиромашните семејства, сопругот ако има можност да го изврши ацилако, го извршува и на тој начин не овозможува жената, истотака, да оди на ацилак во иднината. При семејното одлучување, сиромаштијата креирала *морална економија* која ги става жената и децата последни.

Учеството на жената достигнало до 50% од вкупниот број на ациите во светски рамки, но големите разлики што може да се забележат во процентите не

се однесуваат на разликите помеѓу државите, туку во нив самите. Овие зголемувања на учеството на жената се случувале во Пакистан, Турција, Индонезија, каде Беназир Бутто, Тансу Чилер и Мегавати Сукарнопутри, го покажале патот на исламската жена.

4.2. Политички импликации на аџилакот

За време на целата исламска историја се забележува еден голем интерес за светите места во Хиџаз. Еден период на политички интерес се случил кон крајот на XIX и почетокот на XX век, од страна на османлискиот султан, Абдулхамид II. Абдулхамид сакајќи да го врати престижот на позицијата Калиф пред исламскиот свет, тој прикажувал голем интерес за светите места. Направил голема работа за светите места со градењето на железницата, која била завршена во 1908 (Dikēn, 1994: 148).

За време на кралот Хусеин (1916- 1924), чувањето и администрирањето на светите места било политизирано во голема мера. Во суштина, тој претендирал да биде крал на Арапите и Калиф на сите муслимани. Овие амбиции на кралот експресно биле одбиени од страна на муслиманите.

Кралот Хусеин, при реализирањето на неговите амбиции да стане светски исламски лидер, ги употребил и чуварите на светите места. Помеѓу сите овие случувања, тој за време на сезоната на аџилакот закажал меѓународна конференција. Сепак одржувањето на оваа конференција ништо не му помогнала за да остане во тронот, бидејќи тука се дискутирал само за палестинското прашање (Long, 1973: 177).

Кралот Абдулазиз, кој владееше после кралот Хусеин предложил светите места да бидат отворени за сите муслимани, и да се реформира целата администрација која дејствувала за време на кралот Хусеин, сакајќи да ја острани политиката од аџилакот. Во 1926 г., за време на аџилакот тој свикал исламска конференција, каде се зборувало за чуварите на светите места. Исто така сите учесници во оваа конференција биле упатени на тоа дека за време на аџилакот, може да се зборува само за прашања поврзани со аџилакот и Хиџазот, а не и за меѓународни прашања или за внатрешна муслиманска политика (Long, 1973: 178-179).

Полицијата на саудиската влада делувала превентивно против сите држави или групи, кои се обидуваа аџилакот да го употребат за политички цели. На

пример, во 1937 г., кралот Абдулазиз го одбил барањето на Врховниот Комитет на Арапите од Палестина за одржување на конференција во Мека за време на ацилакот. Тој, во неговото писмо до Комитетот меѓу друго наведува дека „не сака да ја меша политиката со религијата“. Еден друг интересен пример, кој исто така го потврдува горенаведеното е Саудиската Декларација, со која им се објавува војна на Германија и Јапонија. Во декларацијата, кралот Абдулазиз навел дека Мека и Медина остануваат неутрални и мирни, сигурни за луѓето внатре нив, но и за сите муслимански посетители.

Во многу наврати, саудиската влада се трудела да го чува мирот за време на ацилакот од проблемите на внатрешната арапска политика. За време на политичката конфронтација помеѓу Египет и Саудиска Арабија во 1960 г., била ангажирана специјалната единица во спречувањето на скандирањата на египетските ации (Long, 1973: 179-180).

Саудиската влада гарантирала исти права и привилегии за сите муслимани, без разлика на политичките односи со нивните матични земји. Секоја година, една мала група од Советскиот Сојуз го извршувала ацилакот, иако Саудиската влада немаше дипломатски односи со Советскиот Сојуз.

Модерниот ацилак, се разликува со тоа дека тоа останува прашање на државата. Сите детали се планират и уредуваат од страна на владите и меѓународните организации кои имаат интерес за тоа. Кога Саудиската Арабија и Иран преку ацилакот ги мереле силите, имале потреба од трета страна. Овие случувања го зголемиле влијанието на неарапските земји, кои имале големо искуство во организирањето на ацилакот како штотука се: Пакистан, Малезија, Турција, Индонезија и Нигерија. Овие земји го отвориле патот за реформи во организирањето на ацилакот, поради нивните заеднички интереси за нова рамнотежа на силите во исламскиот свет (Bianchi, 2004: 71). Пред арапско-иранската конфронтација, Меѓународните Исламски Организации биле доминирани од страна на арапското Кралство, при што се интересирало само на внатрешните проблеми на арапските земји.

Исламската револуција во Иран ја ревидирала улогата на неарапските земји во Организацијата на исламската Конференција. Саудиската Арабија била разочарана од подржувањето на иранските барања за интернационализација на ацилакот и светите места. На крај, саудиските власти ги задоволиле барањата на подржувачите на иранските барања, со давање повеќе власт во новиот систем

на аџилакот и на ОИК. Многу држави, сакале да го запрат новиот живот во ОИК, со спречувањето на унилатералното делување на Саудијците, но и со злоупотребувањето на аџилакот од страна на Иран како арена за конфронтации.

За возврат, тие инсистирале да заврши големото претставување на Арапите во аџилакот. 80% од севкупниот број на муслиманите, живеат надвор од арапскиот свет, и 40% се граѓани на петте неарапски земји кои имаат најсилни агенции за организирањето на аџилакот. Новиот систем на аџилакот, им дава на неарапските земји пропорционално претставување на аџилакот (Bianchi, 2004: 74).

Освен меѓудржавните проблеми, во рамките на организирањето на аџилакот се појавуваат проблеми и внатре во државите кои имаат мнозинство муслиманско население. Во многу од нив, аџилакот се употребува и за политички кампањи.

4.3. Економските импликации на аџилакот

Аџилакот, освен горонаведените импликации, има огромни економски импликации како за организаторите на аџилакот од матичните земји, така и за Саудија. Според некои податоци во 1983г., за престојот, влезни такси, и транспорт се трошеле околу 1000 долари. Дваесет години претходно сите овие трошоци изнесувале околу 100 долари. Оваа е доказ, дека местата на аџилакот добиват големи приходи. Во таа смисла, аџилакот треба да се наблудува како и секоја друга светска појава која не е имуна од покачувањето на животниот стандард. Покачувањето на трошоците за аџилакот во 1962 г., се пресметувало според покачувањето на нафтата во Саудиска Арабија (Vukonič, 1990: 175). Зголемувањето на приходите од аџилакот, значи и подобрување на економскиот стандард за тамошното население, но од друга страна исто така се бараат големи инфраструктурни инвестиции за пречекување на голем број луѓе, кој изнесува околу 2-3 милиони. За проширување на Каба, саудиската влада инвестирала околу 100 милиони долари, исто така во Џиде бил изграден нов-голем аеродром, а за неговата реализација беа ангажирани внатрешни и надворешни градежни фирми (Vukonič. 1990: 176).

За време на аџилакот, огромни групи луѓе и возила кои се концентрирани во Мека во овој период, поради што Саудиската влада инсталирала телевизиска мрежа, со која може да се контролира ситуацијата, или да се повика брза помош

или хеликоптери во случај на потреба. Извршувањето на ацилакот се пренесува живо во околу 40 земји. На радио се емитураат молитви, за време на најударните термини, и тоа се прави на седум јазици. Преносите на телевизија се користат и за комерцијални цели.

4.4. Здравствените импликации на ацилакот

Ацилакот има и огромни здравствени импликации, поради што зачувувањето на здравјето на ациите е оваа можеби е најтешката задача за тамошните власти. Здравствените услуги во Саудиската Арабија се во надлежност на Министерство за здравство со два главни оперативни директорати: Генералниот директорат за превентивна медицина, вклучувајќи го и Регионалниот директорат за здравство. Во надлежност на овие институции се: Мека, Медина и Џиде, често се викаат „региони на ацилакот“, бидејќи се главните локалитети кои се поврзуваат со пречекувањето и престојувањето на ации од целиот исламски свет. Исто така, тука е и Генералниот директорат за инспекција, која има задача да ги открива и превенира болестите. За време на ацилакот, една група на здравствени инспектори редовно ги посетува центрите на ациите.

Главна цел на превентивните мерки, е контролата од преносливи болести. Саудиските здравствени служби, многу се претпазливи со контролата на ациите на границите, што, пак не значи дека тамошните власти спроведуваат некои рестрикции. Сите овие мерки и контроли, се праваат согласно меѓународната санитарна регулатива од 1951 г. Помеѓу бараните документи, вклучена е потврдата за вакцинација од колера, додека за ациите кои доаѓаат од зоните каде се уште има појава на колера, се бара и додатна потврда дека пет дена пред патувањето ациите ги поминале во слободна зона (Long, 1973: 135-136).

Здравствените власти се првите ги пречекуваат ациите. Тие ја контролираат валидноста на здравствените потврди согласно саудиската и меѓународната регулатива. Во последните години, од страна на саудиските здравствени власти не се соопштуваа за појава на некоја заразна болест. Појавата на колера, при ацилакот прв пат се соопштува од ацилакот во 1912 г. Во 1947 г., во Египет се проширила заразената болест колера, и затоа саудиската здравствени власти ги ставале во карантина, во период од пет дена, од нивното

пристигнување. Исто така, во 1968 г., 2000 ации од Филипина биле ставени во карантина заради откривање колера помеѓу нив (Long, 1973:137).

Во 1970 г., ситуацијата со проширувањето на оваа болест била многу сериозна, бидејќи Саудиската Арабија и сите соседни земји биле зафатени од колера, што значело дека болеста може да се прошири и во другите земји за време на ацилакот во 1971 г. Заради настаната ситуација, една група од меѓународната здравствена организација, во октомври 1970 г., ја посетила Саудиска Арабија, и ја проучувала ситуацијата. Бил формирана екипа од страна на Министерство за здравство и се обучувала добро за надминувањето на ситуацијата. Оваа екипа со макотрпна работа и стриктно почитување на препораките од страна на ациите, успеала да постигне да нема ниту еден регистриран случај заболел од колера (Long, 1973: 137-138).

Освен справувањето со заразните болести, саудиските власти се справуваат и со спонтаните болести, кои доаѓаат како последица од метежот во сообраќајот, климатските промени но, и од турканиците на ациите за време на извршувањето на ритуалите, особено за време на каменувањето на ѓаволот во Мина.

Саудиските здравствени власти за справување со овие здравствени проблеми, за време на ацилакот формираат три болници: две во Арафат и една во Мина, кои се екипирани со сите медицински потреби. Како додаток на овие болници, секоја година за време на ацилакот, работат и околу 20 здравствени центри сместени во Арафат, Музделифе, Мина. Освен саудиските здравствените служби, за здравјето на ациите се грижаат и докторите од своите матични земји. И ациите, од нашата земја секоја година, без разлика дали патуваат во организација на ИВЗ или приватните агенции освен верски водич имаат и доктор кој се грижи за здравјето на ациите, но истовремено и ги советува како да постапуваат со климатските промени.

4.5. Духовните димензии на ацилакот

Ацилакот е еден од петте столбови на исламот, и неговиот суштински дух е богобојазливоста. Но ацилакот има нешто што го разликува од другите исламски обреди, а тоа е враќањето во суштината на животот на Ибрахим.

Целта на ацилакот е поврзувањето на човекот со Ал-лах, барем еднаш во животот, како и покажувањето аргументи за потполно обожување на Ал-лах со различни дела и чувства.

Ибрахим по изградбата на Каба, ги повикал луѓето да дојдат и да го посетат божјата кука(Кур'ан, 17: 27). Патувањето на ацилак било прифатено по повикот на Ибрахим, а ациите на тој начин потврдуваат во практика дека потполно се подготвени за спроведување на сите божји наредби.

Ацилакот е поопфатно обожување, тој содржи трошење на материјални средства, физички потешкотии, жртвувања по патот, што значи дека ацилакот го содржи духот на другите обожовања.

Ацилакот се извршува таму каде за прв пат се објавени првите версети на Куранот, и овој сегмент сочинува јака духовна врска на верникот. Во меѓувреме на верникот му се провоцираат чувствата на духот, кога разбира дека престојот во Арафат го означува местот каде е завршено објавата на Куранот.

Во еден момент, ацилакот го враќа духот на верникот, односно на ацијата во минатото на неговите предци, на триумфот на вистинита над неvistинита, на правдата над неправдата.

Кога ација пристигнува во Мека, неговите чувства се слични со оние на патриотот, кој се враќа дома по неговото одалечување од татковината. Ова не е фигуративно толкување. Ова се совпаѓа со историските факти. Раните муслимани кои биле депортирани со сила од нивните куќи, со години останувале далеку од татковината. Ним им било забрането правото за посетување на Каба. Откако се вратиле од емиграција, Каба им била главна дестинација. Тие, со голема радост влегле во Каба.

Центарот за извршувањето на ацилакот е божјата кука во Мека, и точно околу оваа кука, многу народи ја вкусуваат духовната суштина на обединување. Со овој обред, универзален, Ал-лах сакал преку духовна чистота, тие континуирано да чувствуваат потреба за обединување на наднационално ниво.

Верниците се упатуваат во светата земја, од каде произлегол најизбраниот народ од луѓето, народот на духовната чистота, а потоа овие верници се враќаат во нивните земји земајќи ја со себе духовната чистота, така како што се родени за прв пат од нивните мајки, чисти. Се враќаат со големи придобивки од ацилакот и несомнено е дека најголемата придобивка е обединувањето по

основа на верувањето (Vila, 2001: 19). Исто така, аџиите се враќаат и со надежта дека нивниот аџилак е прифатен од страна на Ал-лах и во другиот свет ги чека рајот, бидејќи според исламските правила за прифатениот аџилак нема друга награда освен рајот.

5. АЦИЛАКОТ И ТУРИЗМОТ

5.1. Дефинирањето на верскиот туризам

Поимот верски туризам, релативно долго време се сретнува во светската - теолошка литература. Но, неговото вистинско значење и содржина никогаш не било прецизно одредувано. Дури и името може да доведе во заблуда или во сомневање за исправноста на неговата примена. Едноставно терминот, се прифаќа како сам по себе да е јасен. Самиот факт дека верниците го напуштаат своето стално жиеалиште без намера да постигнат материјални средства е доволна причина за развивање туристичка теорија за движење или миграции на луѓето, што во световното разбирање на движењето може да го вклучи и туристичкиот аспект. За туризмот не е важно основното мото за класификација на појавата, туку треба да биде важен е мотивот, како и последиците за сите три категории во тој процес: патниците-верници, угостителството и самиот простор. Исто така, тука сериозно треба да се земе во обзир прашањето, дали верникот со своето патување ги задоволува религиозните потреби, односно дали овој дел на неговото однесување е туристички или се работи за активности кој одат во прилог на задоволување на некои други, духовни потреби? Секако тука може да се полемизира, но сигурно е дека услугите што се обезбедуваат кои патуваат поради религиозните мотиви се обезбедат и за останатите патници, кои патуваат како туристи. Во сите такви случаи се говори за туризмот, без разлика на мотивот на патувањето. Секое религиозно патување не го има истото значање. Тоа е поврзано со религиозната цел на патувањето, и тоа не многу заради верската значајност на одреденото место, туку заради содржината која е цел на таквото патување (Vukonić, 1990: 93-96).

Во религиозниот туризам важен сегмент, но слободно може да се каже и доминантен е религиозната содржина на патувањето. Со самиот факт, дека некој турист припаѓа на некоја верска заедница, уште не е доволно да се нарече верски или религиозен турист. Исто така, и туристите кои за време на своите годишни одмори извршуваат некој обред, а сепак не се нарекуваат верски туристи, иако можеби припаѓаат во категоријата на религиозни.

Според гореспоменатите наоди, треба да се направи разлика помеѓу религиозниот и верскиот или религискиот турист. Оваа поделба одговара на генералната поделба на верници кои ги исполнуваат верските задачи и се уверени во својот став, и верници кои верските обреди не ги извршуваат редовно или имаат одредени резерви спрема верските начела. Според оваа класификација на верниците, првата категорија на верниците и во туристичките места ќе инсистира за извршување на верските обреди, додека другата категорија нема посебно да инсистира. Кога зборуваме за верскиот туризам, религиозната содржина игра клучна улога во туристичката понуда.

Верскиот туризам најчесто се појавува на три облици:

- Како ацилак, континуирано посетување на верските објекти;
- Како масовен собир по повод одбележување на значајни религиски датуми
- Турнеја и посети на значајни верски места и објекти во туристичкото патување, без оглед на времето во кое се чини (Vukonič, 1990: 98).

Во раните теориски трудови од областа на туризмот, се до завршувањето на Втората светска војна, корелацијата туризам и религија претежно регистрира два аспекти на нивната меѓусебна врска. Едниот е поврзан со религиските мотиви, додека другиот е поврзан со сакралните објекти. Големо внимание на религиозниот мотив на патувањето, му посветил Гликсман, кој религиозните потреби ги вброил во мотивите за туристичкото патување. Гликсман, исто така појавувањето на ацилакот во многу религии го поврзува со почитувањето на култот, како потреба на верникот. Тој, ги нагласува овие два мотива, кои доведуваат до посетување на одредени религиски места. Првото е прашање на основното верување и почитување на верските учења, додека во другото едноставно се во прашање верските чувства. Иако, ацилакот секогаш немал позитивна улога, сепак со текот на времето и во самата религија доживеал огромни позитивни промени (Vukonič, 1990: 103).

Тројси, во својата дефиниција за туризмот, го наведува и религиозниот мотив „ можеме да кажеме дека туризмот опфаќа секој привремен трансфер на поединецот од едно место на друго,, , понатаму објаснувајќи, „ само заради задоволувањето на потребите за одмор и слободно време, заради здравјето или

потребата која произлегува од религиозните чувства или образование,, (Vukonič, 1990: 103).

Сите трудови околу ацилакот и туризмот, се впуштаат во принципиелна и теориска расправа на самата појава или, пак, за меѓусебната врска помеѓу ацилакот и туризмот. Во делата на класичните теоретски размислувања околу туризмот ќе најдеме такви содржини. За оваа пишуваат W.O. Morgenroth, Angelo Mariotti, Arthur Borman, R. Glucksmann, A.J. Norval, L.J. Lickorish и A.G, Kershaw. Претходните дискусии за туризмот или неговите први форми, без исклучок ги наведуваат крстоностите војни и голем број на ации како извонреден пример на човечката упорност која заснована врз религиозните потреби и мотиви. Сите овие автори, исто така наведуваат дека крстоностите војни имале големо влијание и врз развојот на патувањето во општо (Boorstein, 1983: 15).

Потполна расправа околу врската помеѓу туризмот и религијата во светот, почнува околу едно специфично подрачје, тоа е прашањето за ацилакот и туризмот. Ацилакот, како што сме нагласиле, е појава која по сите свои димензии се наметнува како најеклатантен пример за меѓусебна врска и однос помеѓу туризмот и религијата. Оваа расправа, првенствено ја започнале социолозите и оние меѓу нив кои најмногу се занимавале со туризмот. Основната содржина на оваа расправа упатува со право на прашањето дали туризмот има одреден квалитет на ритуалот на слободното време, кој го издвојува од секојдневниот живот, и дали може со такви обележја да се препознае ацилакот.

5.2. Исламскиот ацилак и туризмот

Во суштина, ациите кои патуваат за Мека очигледно е дека не се сметат за туристи. Традиционалното значење на овој збор, е содржано во арапскиот свет како *сијахах*. Во текот, на исламската историја тие се нарекувале муслимански патници или „туристи,, наречени *сајјах*, кои патувале долго растојаније за наблудување на божјето создание и разновидноста на културите и народите во рамките на огромното пространство на исламската цивилизација, па дури и надвор од неа. Поголемиот број од нив, исто така го извршувале и ацилакот, вклучувајќи го и можеби најпознатиот патник во исламскиот свет, Ибн Батута,

кој тргнал од Тангер и стигнал до Индија, можеби и до Кина. Неговото патување, се вика *ер-рихлех* (патник), кој се здобил со толку многу знаења за религиозните практики, културниот живот и социјалната структура на исламскиот свет, што претставуваат е еден од врвовите помеѓу делата кои произлегуваат од *сијахах*, или како некој што го нарекуваат „ традиционален туризам,, (Al Faisal, 2009: 17).

Како, што веќе споменав, Мека не е само божја Куќа, таа исто така е место на раѓањето на исламскиот профет, пораснувањето, прифаќањето на првите версети на Ку’ранот и поминувањето околу десет година од својата мисија. Таму, постојат и значајни религиозни локации во и околу Мека за посетување од страна на верниците. Овие значајни религиозни локации, почнуваат од :

- **Џабал ал-нур** (планината на светлината),
- Пештерата **ал-Хира**, место каде за првпат Мухамед ги примил првите версети на Куранот од страна на Џибрил (Габриел),
- **Џабал ер-рахмех** (планината на милоста) каде што Мухамед ја одржал својата последна проповед пред неговата смрт во Медина,
- Гробот на Хатиџе, „ мајката на верниците,, првата и единствената жена на Мухамед додека таа била жива.

Во секој случај, целиот туризам во Мека е комбиниран со религиозното значење и често остава траен белег врз верниците. Многумина од ациите кои ја посетиле пештерата ал- Хира, целосно се трансформирале за остатокот од својот живот.

Модерниот туризам, е комбиниран со купување сувенири и има големо економско влијание врз животот на луѓето што живеат во или околу туристичките локалитети. Всушност, денеска многу луѓе од целиот свет зависат од туризмот. И пред исламот, Мека била трговски центар на Арабија и Мухамед се до четриесет годишна возраст бил трговец. Затоа, трговската дејност во исламот од почетокот имала верски елементи, и низ вековите пазарот останал најинтензивната верска активност во традиционалните исламски градови (Al Faisal, 2009: 17- 18).

Во секој случај, Мека е полна со пазари и расфрлани продавници, полни со стока, од скапи накити се до едноставни тесбихи. Во старо време, стоката се носела од страна на ациите од целиот исламски свет и Мека се сметала како

глобален исламски саем. Мека, служела и како место за ширење на уметничките и културните креации кои доаѓале од целиот исламски свет, исто така служеше како место за размена на идеи до тој степен што некои го сметаат аџилакот како повод за првите меѓународни научни конференции.

Во денешнината, голем број на предмети се продаваат во продавниците на Мека, вклучувајќи и килимчина за молитва (сеџаде), кои се произведуваат во сите делови на комунистичката Кина. Во современото време, туристите купаат сувенири и подароци како дел од нивното туристичко искуство, исто така, и аџиите, обично по извршувањето на аџилакот, понекогаш и во текот на аџилакот, купуваат подароци за семејството и пријателите. Во нашите простори, е традиција аџиите по враќањето од аџилакот, да бидат посетени од страна на блиските и на пријателите, додека аџиите им дават подароци донесени од Мека.

6. ТРЕНДОВИТЕ НА АЦИЛАКОТ

6.1. Глобалните трендови на ацилакот

Рапидното зголемувањето на бројот на ациите, е неодамнешен феномен. Пред 1950-тите години, бројот на ациите, се движеше околу 100.000, додека денес изнесува нешто над два милиони ации. Во XIX век, бродскиот и железничките превоз го направиле ацилакот побрз и побезбеден од било кога. Но, во исто време исламскиот свет паднал под контрола на европскиот империализам.

Контролите и пореметувањата на колонијализмот ја неутрализираа револуцијата во транспортот и комуникациите, држејќи го ацилакот во скромни нивоа во текот на првата половина на XX век. Секогаш, кога се очекуваше организирањето на ацилакот да оди во добра, позитивна насока, сè пропаѓаше заради проширувањето на маѓународните кризи кои го направиле патот поскап и поопасен. Историјата на ацилакот пред 1950-тата година, е серија на мали врвови и длабоки корита, одбележани со двете светски војни и големата депресија (Bianchi, 2004: 50).

Пресвртна точка беше крајот на Втората светска војна. Во поголемиот дел од исламскиот свет, независноста заедно со економскиот развој, му дозволуваше на ацилакот да се закрепне и да продолжи напред, декада по декада.

Зголемувањето на бројот на ациите, доживуваше повторно неуспеси во текот на регионалните војни, но во помали размери од глобалните шокови пред 1945-та. Речиси сите неодамнешни прекини на патот кон ацилак, биле како резултат на кризите, каде беа вклучени неколку земји. Главните примери се Суецката војна во 1956 година, војната во Јемен раните 1960-ти, арапско-израелската војна во 1967 година, индиско-пакистанската војна во 1971 година, иранско-ирачката војна во текот на 1980-тите, и источноазиската финансиска криза од 1998 година. Секој настан, привремено го забавуваше растот на бројот на ациите, бидејќи во тие настани се вклучени земји, кои обично испраќаат голем број на ации во Мека. Но, од 1970 година, ацилакот вклучи многу поширок спектар на земји, со што ацилакот ги наруши националните и регионалните бариери (Bianchi, 2004: 51).

Најголемото зголемување на бројот на ациите, дојде после арапската-израелска војна во 1973 година, и последователните поскапувања на нафтените цени. Сите, овие ситуации се случија кога Кралот Фајсал беше на врвот на својата моќ. Манипулација со пари од страна на Кралот Фајсал, личната дипломатија, повремено и религијата, ја трансформирале Саудиска Арабија од бедуинска монархија во доминантна сила на исламскиот свет.

Кралот Фајсал, својата надворешна исламска политика ја основаше на петродоларите и меѓународната исламска конференција. Неговото владеење, се совпадна со ширењето на евтини авионски летови помеѓу Африка и Азија, кои го направиле ацилакот поширок и разновиден од било кое време во историјата.

Растот на бројот на ациите, спласна под водството на наследниците на Кралот Фајсал, особено после 1988 година, кога Организацијата на Исламската Конференција (ОИК) усвои квоти, кои ги поврзуваше државните делегации со нивната популација. Системот се фиксира по глава на жител, така што изнесуваше 1.000 акции на милион муслимани.

Квотите се дизајнирале се цел да се справат со политичките несогласувања и логистичките проблеми, но резултатите беа разочарувачки во двете сфери. Во минатото, голем број верници загинаа на пат кон Мека од болест, разбојништво, и исцрпеност. Сега, тие летаат во Саудиска Арабија удобно и со голема безбедност, но сепак голем е бројот на загинати во текот на извршувањето на ритуалите на ацилакот. Речиси, секоја година, сведоци сме на нови катастрофи - пожари на голем број на шатори во градот Мина, човечки стампеда на тунели и пешачки мостови што водат кон Џемарат, терористички напад во близина на главниот пазар на Мека, и немири во самиот центар на големата џамија (Bianchi, 2004:51-52).

Без разлика колку пари и технологија Саудијците фрлиле, со цел разрешување на проблемите, сепак тие не се целосно надминати, сè уште постојат и за жал и понатаму има голем број изгубени човечки животи.

Новиот модел на извршување на ацилакот, е поефикасен во управувањето со политичките конфликти, но не и со контролирањето на народната толпа. Иако реформите на ацилакот ја изолирале иранската револуција, сепак на крајот му дозволија на Иранците да ги диктираат тековите на исламската дипломатија. Саудијците барале поддршка од другите исламски држави во имплементирање на системот на квотите, со цел спречување на големиот број акции од оваа земја,

кои со своите демонстрации ширеле несогласување меѓу верниците од другите земји. Иран протестираше против воведувањето на системот на квотите со бојкотирање на ацилакот од 1988-ма до 1990-та година, но после смртта на Хомеин и заливската војна против Ирак, Иран се помири со арапската Монархија (Bianchi, 2004: 52).

Клучен чекор во приближувањето била 1997-та година, кога Иран го прифати системот на квотите во замена на председателското место на ОИК. Ајатолах Хатами, како лидер на ОИК, имаше контрола врз ацилакот. После неколкудецениската потполна контрола на организирањето на ацилакот, Саудиска Арабија покажала подготвеност и добра волја да го сподели донесувањето на одлуки и со најмоќниот противник низ декади.

Како што ацилакот станува сè повеќе инклузивен и се интернационализира, исто така станува барометар на менувањето на балансот на моќта меѓу муслиманските држави. Осумдесет проценти од сите муслимани живеат надвор од арапските земји во Азија и Африка, кои некогаш се сметале за периферии на исламскиот свет. Поголемиот дел од овие земји, се појавија како водечки центри на економскиот развој и политичката моќ. Овие држави ја признаваат Саудиска Арабија како духовен центар на исламот, но тие себеси се гледаат како водичи на трговија, култура и дипломатијата. За муслиманите во Истанбул и Карачи, во Џакарта и Куала Лумпур, во Лагос и Дакар, Саудијците се тие кои се маргинализирани од современиот ислам (Bianchi, 2004: 53).

Голем број менаџери на ацилакот, се согласуваат дека квотите на ацилакот треба да бидат релаксација за муслиманските малцинства, заради нивната симболичка важност и заради отсуството на владината помош. Во побогатите земји, како Сингапор, Велика Британија и Јужна Африка, по глава на жител стапките на акции, се неколку пати повисоки од меѓународниот просек.

Најсериозен проблем со квотите се појавува во религиозните мешани општества како што е: Малезија, Нигерија и Индија. Во овие земји, муслиманските лидери бараат повисоки квоти поради посебни потреби за зајакнување на муслиманската солидарност во политичките системи, каде власта се дели експлицитно врз основа на верска и етничка припадност. Под овие околности, секој обид за поставување на квотите на бројот на акции, тргнува верижна реакција на дебатите за деликатните национални договори, кои ја регулираат рамнотежата на моќта меѓу ривалските заедници и внатре нив.

Неизбежно, овие договори ги отолетверуваат приватните преговарања и компромиси, со кои се прекршуваат конвенционалните поими на секуларизмот и исламската влада. Мешањето на ацилакот со националниот пакт носи неизбежен ризик, и кој може да отвори нови рунди насилства и поделби.

6.2. Регионалните трендови на ацилакот

Географски и културолошки, во денешницата ацилакот речиси е универзален. Ако го гледаме бројот на ациите по глава на жител, највисоките стапки сè уште се во земјите најблиску до Мека. Воздушниот сообраќај, му овозможи на муслиманите од десетици земји да учествуваат подеднакво во извршувањето на ацилакот, иако тие живеат илјадници километри од Блискиот Исток.

Современиот ацилак, е планетарна мрежа која ги опфаќа повеќето земји од Лондон до Кејп Тоун и од Тринидад до Минданао. Најнови бранови на ации се Американците, каде муслиманите се малцинство, и од земјите од поранешниот комунистички блок, каде религиозните патувања биле практично невозможни пред 1990 година. По Втората светска војна, ацилакот се проширил со различни региони кои учествуваат во извршувањето на ацилакот. Во текот на 1950-ти години, центар на ацилакот беше западниот дел од арапскиот свет помеѓу Сирија и Јемен. Неколку поодалечени центри постоеа во Сенегал, Јужна Африка и Малезија, но тие се сметале далечни и исклучени центри од Блиско источното јадро. Во 1970-тите и 1980-тите години, земјите со голем процент на зголеменост на ации, формирале посебни кластери во неколку региони. Речиси, целиот африкански континент стана полн со локални кластери, каде се собира луѓе од Северна Африка, Западна Африка и индискиот Океан. Една од најголемите групи, се појавуваше во Југоисточна Азија, вклучувајќи ги тука подрачјата на Индонезија, Филипини и Австралија (Bianchi, 2004: 55-56).

Растот и проширувањето, биле придружени со долгорочни промени на етничкото и културното потекло на ациите. Додека, африканските верници останаа стабилни 5 до 10 проценти на светски рамки, рамнотежата помеѓу арапските ации и оние од останатите делови од азискиот континент може да се тестира многу пати. Веднаш, по Втората светска војна, најголемиот број ации биле од Азија, но арапските земји брзо земале поголеми овластувања. Во текот на 1960-тите години, двете групи биле речиси еднакви, но арапскиот предност

излезе на виделина со напливот од 1970 година, тогаш, бројот на ации со потекло од Азија се зголемуваше, а до крајот на 1980-тите години, тие уште го сочинувале најголемиот контингент на регионални рамки (Bianchi, 2004: 56).

Улогата на арапскиот свет, се зајакнуваше, ако се отфрли екстремниот случај со северен Јемен, сиромашните од Саудиска Арабија и населението на Јужниот сосед, каде што до неодамна десетици лијади работници - мигранти и племенските луѓе ги преминале порозните граници за извршување на ацилакот секоја година. Со исклучок, на северниот Јемен, рамнотежата помеѓу арапските ации и оние ации кои доаѓаат од останатите делови од Азија е многу блиска. Предноста на Арапите беше многу блиска, додека Азијците постепено го закрепнале водството што го одржале пред 1953 година. Значајни промени, се случија како во арапскиот свет, така и меѓу подрегионите на Азија. Центарот на гравитацијата на арапските ации се преселуваше од истокот кон запад, од побогатите кон поголемите и посиромашните нации на Црното Море и на Северна Африка.

Од 1980 година, црвено морските земји биле водечки извор на арапските ации, додека далечната Северна Африка е исто толку важна како и Арапскиот Полуостров. Постојаниот раст на бројот на ациите во Северна Африка, спротивно острите осцилации на другите арапски региони. Најнестабилна област, била областа на Црвеното Море, каде постојаните подеми и падови на египетско-саудиските односи брзо се одразиле и на ацилакот (Bianchi, 2004: 57).

Во Азија, регионалните модели се многу постабилни. Во споредба со арапскиот свет, ацилакот во Азија е повеќе поврзан со долгорочната стратегија на економскиот развој отколку со краткорочните или дневните политички настани.

Растечката важност во Азија, е јасно кога ќе се споредат долгорочните промени по глава на жител, стапките на ацилакот е во големите региони. Дури и пред усвојувањето на системот на квотите, регионалните празнини биле стеснувани. Во Западна Азија, стапките на бројот на ациите биле зголемени на исто ниво како и на арапскиот свет. Во Јужна и Југоисточна Азија, растот беше побавен, но сепак ги надминуваше стапките на бројот на ации од Африка.

Во денешното време нови фронтови на ацилакот се Европа, САД, Австралија и поранешните комунистички земји. Лондон, стана главен град на

аџилакот во Европа. По брзиот прилив на имигранти од сојузните држави, аџилакот во Велика Британија растел во 1970-тите и 1980-тите. Од 2000-та година, Велика Британија редовно испраќа околу 20.000 аџии во Мека секоја година, и заради ова Британците го отвориле првиот европски Конзулат во Џеда, кој исклучиво се занимава со прашањето на аџилакот.

Претходно, активноста на аџилакот бил фокусиран во Белград и Сараево отколку во Лондон. Претседателот Тито, го подржуваше организирањето на аџилакот заради внатрешните и надворешните потреби. Аџилакот, посебно го зајакнал политичкиот идентитет на Босанците од амбициите на српските националисти, но исто така тој е гест кој го подобрува југославенскиот престиж во движењето на неврзаните земји. Преку испраќањето аџии и студенти по теологија во Каиро, Тито му покажаа на јавноста на третиот свет, дека неговиот социализам немаше врска со верскиот прогон, како тоа што се случуваше во остатокот од комунистичкиот блок.

МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТАП НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Според изложеното, предмет на ова истражување е ацилакот кај албанската етничка заедница во кумановскиот регион.¹

До овој момент, не само кај нас, туку и во регионот, па можеби и пошироко, не е направено некое позначајно истражување за ацилакот. Сепак ова истражување е насочена кон одредени аспекти и цели на ацилакот, и тоа: влијанието на глобалните процеси но и општествените промени во Република Македонија, семејството, вклучувајќи ги тука и другите општествените фактори како религиозноста, дејствувањето на ИВЗ, дескрипција на познавањето на одредбите на ацилакот, а воедно и исламот, практикувањето на другите ритуали.

Секое научно истражување пред себе треба да има научна и општествена оправданост.

Научно-истражувачката цел на истражувањето е да ја утврди разликата меѓу вршењето на вообичаените религиозни должности и одењето на ацилак, да ја утврди моќта на местото која привлекува милиони посветеници, да ги утврди политичките, институционалните, економските и културните димензии на таквите ритуали.

Научна и општествена оправданост. Со истражувањето на оваа појава, неспорно е дека би се добиле одредени сознанија за оваа проблематика. Преку научната емпирија би се добила јасна слика за ацилакот на истражуваната територија.

Методи на истражувањето и утврдувањето на примерокот

Во зависност од предметот на истражувањето треба да се одбере таков методолошки пристап кој би овозможил да се добијат најрелевантни податоци и резултати, со што би се открила суштината на проучуваната појава

Во ова истражување користени беа следните методолошки инструменти.

¹ Општина Куманово се наоѓа во северна Македонија и е најголема Општина во Република Македонија со вкупен број на население (според пописот на населението од 2002 год.) од 103 205 жители. Општина Куманово е мултиетничка и мултиконфесионална средина. Во општина Куманово живеат 61 495 или 59.58 % Македонци, 27 290 или 26.44% Албанци, 292 или 0,28% Турци, 4256 или 4,03 % Роми, 147 или 0,14% Власи, 9035 или 8,59% Срби, 20 или 0,02% Бошњаци, 670 или 0,64% останати. Исто така во кумановскиот регион спаѓа и Општина Липково со вкупен број на население (според пописот на населението од 2002 год.) од 27.058 жители. Во општина Липково живеат 97.42% Албанци, 1.37% Срби, 0.63% Македонци, 0,02% Бошњаци и, 0,56% други.

1. **Анкета.** Анкетата беше основниот извор за прибирање на податоци во ова истражување. Во анкетата беше користен прашалник идентичен за сите ации, бидејќи со истражувањето се опфаќат само ациите од албанската етничка припадност. Во првиот дел од прашалникот има низа на независни варијабили кои се однесуваат на социо-демографските обележја на испитаниците како на пр.: староста, полот, местото на живеење, социјалниот статус итн. Во процесот на создавање на вториот дел од прашалникот најпрво беа одредени практикувањето на другите ритуали во исламот, пресудните фактори за извршувањето на ацилакот, глобалните процеси и општествените промени, општи познавања околу правилите на ацилакот и исламот итн.

Истражувањето е извршено врз намерен примерок од соодветна популација за предметот на истражувањето. Истражувањето е извршено на примерок од 100 испитаници - ации, етнички Албанци од регионот на Куманово и околните села кои ацилакот го извршиле во периодот од 2000-2010-та година. Целна група претставуваат ациите од кумановскиот регион од горенаведениот период (нивниот вкупен број на ации за наведениот период во кумановскиот регион е тешко да се утврди, но според податоците од кумановското муфтиство и податоците од приватните агенции кои се занимаваат со организирањето на ацилакот и неформалните разговори со луѓе кои се директно инволвирани во организирањето на ацилакот, тој број се врти околу 1000 ации). Со помош на овие податоци, од вкупно 1000 ации беа избрани 100 ации (стапката на изборот изнесува 10%). За да се постигне валидноста на примерокот секако ќе се внимава, структурата на примерокот да ја отсликува структурата на целната група, во делот на возраста, половата припадност и социо-демографските обележја.

2. **Структурирано длабинско интервју.** Со интервјуто беа опфатени представниците на ИВЗ, муфтиите, професорите од Теолошкиот факултет и медресата „Иса Бег“ во Кондово, имамите на џамиите во регионот на Куманово и околните села и интелектуалците од различните сфери на општествениот живот.

3. **Неформални разговори.** Вакви разговори беа направени со долгогодишни организатори на аџилакот, водичи на аџилакот но и аџии кои имале можност сами да го доживеат извршувањето на овој ритуал.

РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

Како што веќе кажавме, за проучување на аџилакот потребна е комбинација од пристапи, кои во идеален случај ќе се повикуваат на голем број дисциплинарни стојалишта. Во предвид треба да ги земеме историјата на светилиштето за кое станува збор; психолошкото и духовното искуство на поединецот; политичките, економските и културните фактори; заемните дејства меѓу домот, патувањето и светилиштето; теолошката основа на местото за кое станува збор и религиозното и културното значење на аџилакот за посветениците.

И во ова истражување за аџилакот, односно прашањата кои беа користени, се однесуваа токму на горенаведените елементи кои се потребни за проучување на аџилакот.

Аџилакот и религиозноста

Религиозноста, најцелисходно е да се испитува со индикаторите кои припаѓаат, условно речено на две области. Прва група на индикатори кои се однесуваат на чисто вербалните искази на испитаниците за религиозноста (на пример, верувањето во Бог, верувањето во задгробниот живот и сл.) и втората група на индикатори кои се однесуваат на самото религиозно однесување на испитаниците (одењето во џамија, вршење на верски обред како на пример пост, молитви итн).

Како што веќе кажавме, самото наше истражување ги прикажува индикаторите и затоа, прашањата и одговорите ќе бидат подредени така што ќе го опфатат самото религиозно однесување на испитаниците, почнувајќи со практикувањето или религиозната пракса (намаз, пост за време на месецот рамазан, зекат), придружување кон исламските прописи во храната и хигиената, но и манифестирањето на исламот со исламскиот поздрав во секојдневниот живот.

ТАБЕЛА 1 - ПРАКТИКУВАЊЕТО НА ДРУГИТЕ ИСЛАМСКИ РИТУАЛИ

Дали клањате намаз?									
Еднаш или неколку пати во месецот	Еднаш или неколку пати во денот	Редовно	Никогаш	Без одговор		Никогаш	Повремено	Редовно	Без одговор
0%	1.25%	98.75%	0%	0%	Дали постите во текот на месец Рамазан?	0%	0%	100%	0%
					Дали давате Зекат?	2.46%	17.28%	69.13%	11.11%

Во табелата 1 дадени се одговори на три прашања и тоа: ”Дали клањате намаз?”, “Дали постите во текот на месец Рамазан?” и “Дали давате зекат?”

Од податоците во табелата бр. 1, се гледа дека во делот на религиското практикување видна е разлика, во зависност од религискиот ритуал. На прашањето: ”Дали клањате намаз, бројот на испитаниците кои се изјасниле дека клањаат редовно, е апсолтуно поголем (98.75%) во споредба со испитаниците кои се изјасниле дека клањаат еднаш или неколку пати во денот (1.25%). Исто така, и од одговорите на прашањето дали постите во текот на месецот Рамазан, испитаниците се изјасниле апсолутно со 100% дека постат во текот на месецот Рамазан. Додека пак од одговорите на прашањето “Дали давате зекат“ добиваме поинаква слика од одговорите на претходните прашања. Бројот на испитаниците кои одговориле дека редовно дават зекат (69.13%) е значително поголем од испитаниците кои одговориле дека повремено дават зекат (17.28%) или никогаш не дават зекат (2.46%) или пак биле без одговор по прашањето (11.11%). Оваа разлика, помеѓу последното прашање и претходните две, се должи покрај другото, и на тоа што зекатот во споредба со намазот и постот, се бара исклучиво само од оние муслимани кои имаат материјални средства (добро ситуираните). Големото практикување на намазот и постот од страна на испитаниците, освен верското значење, (знаеме дека тие во исламот се главни

столбови заедно со зекатот и асилакот) но и големите награди кои ги очекуваат верниците за нивното практикување, особено за постот за кој Ал-лах вели: “Постот е мој и јас наградувам за тој”. Според моето мислење, но и според податоците добиени со помош на инструментите за прибирање на податоците, како на пример набљудувањето, и од неформалните разговори, може да се види дека, кај еден дел од испитаниците, постот, покрај тоа што е прифатен како религиозна норма, тој е и дел на традиционалните норми и голем дел го прифаќаат како дел на традицијата.

ТАБЕЛА 2 - ПРИДРЖУВАЊЕТО КОН ИСЛАМСКИТЕ ПРОПИСИ ЗА ХРАНА И ХИГИЕНА

Дали се придржувате на исламските прописи за храна				Дали ги почитувате прописите на исламската хигиена			
Никогаш	повремено	Редовно	Без одговор	никогаш	повремено	Редовно	Без одговор
0%	0%	98,75%	1,25%	0%	0%	98,75%	1,25%

Во табелата бр. 2, дадени се одговори на две прашања и тоа: „Дали се придржувате на исламските прописи за храна?” и “Дали ги почитувате прописите на исламската хигиена?”

Од податоците во табелата бр. 2, се гледа дека во делот на придржување кон исламските правила за храна и хигиена нема некоја разлика. На прашањето: „Дали се придржувате на исламските прописи за храна”, бројот на испитаниците кои се изјасниле дека редовно се придржуваат кон исламските прописи за храна е апсолутно голем (98,75%) во споредба со испитанците кои не одговориле (1,25%). Исто така и од одговорите на прашањето за тоа дали ги почитувате прописите на исламската хигиена, имаме иста слика како и за претходното прашање.

**ТАБЕЛА 3 - ПОЗДРАВУВАЊЕТО СО ИСЛАМСКИОТ ПОЗДРАВ
СЕЛАМУ АЛЕЈКУМ**

Дали секогаш се поздравувате со исламскиот поздрав селаму- алејкум	
Да	75%
Не, но би сакал	13,75%
Не	7,5%
Без одговор	3,75%

Во табелата бр. 3, е даден одговор на едно прашање и тоа: „Дали секогаш се поздравувате со исламскиот поздрав селаму-алејкум?“

Од податоците во табелата бр. 3, се гледа дека во делот на поздравувањето со исламскиот поздрав, има малку разлика помеѓу испитаниците. На прашањето дали секогаш се поздравувате со исламскиот поздрав селаму-алејкум, бројот на испитаниците кои оодговориле потврдно „да“ е многу поголем (75%), во споредба со испитаниците кои одговориле со „не, но би сакал“ (13,75%) или со „не“ (7,5%) или пак од оние кои биле без одговор (3,75). Ваквите резултати покажуваат дека испитаниците се покажуваат јасно определени во извршувањето на исламските наредби, па дури и во поздравување. Но, треба да се истакне и фактот дека исламскиот поздрав, станува и дел од албанската традиција.

Интересно е ако направиме една компарација со образовното ниво на испитаниците, при што произлегува дека 90% од испитаниците со средно или високо образование не се поздравуваат со исламскиот поздрав.

ТАБЕЛА 4 - ПОЗНАВАЊЕТО НА ТЕОЛОШКАТА ДОКТРИНА

(основни знаења околу аџилакот)

Што значи за вас аџилакот?				Колку фарзови има аџилакот			
Туристичко патување	Исполнување на еден од петте столба на исламот	Обичај поврзан со нашата традиција	Без одговор	5	2	4	3
0%	96.25%	3.75%	0%	2.5%	3.75%	10%	83.75%

Во табелата бр. 4, дадени се одговори на две прашања и тоа: ”Што значи за вас аџилакот?” и “колку фарзови има аџилакот?” На прашањето: што значи за вас аџилакот, бројот на испитаниците кои одговориле точно (96.25%) е апсолутно поголем во споредба со оние кои одговориле погрешно (3.75%). Исто така и од одговорите на прашањето колку фарзови има аџилакот, бројот на испитаниците кои одговориле точно е многу поголем (83.75%) од оние кои одговориле погрешно (10%), (3.75%), (2.5%).

ТАБЕЛА 4.1 - ПОЗНАВАЊЕ НА ТЕОЛОШКАТА ДОКТРИНА
(основни знаења околу аџилакот)

Во кој град се врши аџилакот во исламот:					Арафат е еден од фарзовите на аџилакот?	
Медина	Мека-Медина	Мека	Ерусалим	Без одговор	Точно	Неточно
0%	96.25%	3.75%	0%	0%	97.5%	2.5%

Во табелата бр. 4.1 дадени се одговори на две прашања и тоа: „ Во кој град се врши аџилакот во исламот?” и „Арафат е еден од фарзовите на аџилакот?” На прашањето, во кој град се врши аџилакот во исламот, бројот на испитаниците кои одговориле погрешно (96.25%) е апсолутно поголем во споредба со оние кои одговориле точно (3.75%). Додека пак, од одговорите на прашањето Арафат е еден од фарзовите на аџилакот, бројот на испитаниците кои одговориле точно е апсолутно поголем (97.5%) со оние кои одговориле погрешно (2.5%).

ТАБЕЛА 4.2 - ПОЗНАВАЊЕ НА ТЕОЛОШКАТА ДОКТРИНА

(основни знаења околу ацилакот)

Кои се условите што треба да се исполнат за ацилак во исламот :				Извршувањето на ацилакот за жените се условува со придружба на Махрем (личност со која не е дозволено жената да стапи во брак)	
Редовното клањање на намазот	Редовното постење на рамазанот	Исламот, полнолетноста, слободата, непреченоста на патот и добрата материјална состојба	Без одговор	Неточно	Точно
10%	0%	90%	0%	15%	85%

Исто така и во табелата бр. 4.2 дадени се одговори на две прашања и тоа: „Кои се условите што треба да се исполнат за ацилак во исламот?“, и „Извршувањето на ацилакот за жените се условува со придружба на Махрем (личност со која не е дозволено жената да стапи во брак)?“ На прашањето кои се условите што треба да се исполнат за ацилак во исламот, бројот на испитаниците кои одговориле точно (90%) е апсолутно поголем во споредба со оние кои одговориле погрешно (10%). Додека пак, од одговорите на прашањето извршувањето на ацилакот за жените се условува со придружба на Махрем (личност со која не е дозволено жената да стапи во брак), бројот на испитаниците кои одговориле точно е многу поголем (85%) од оние кои одговориле погрешно (15%).

ТАБЕЛА 4.3 - ПОЗНАВАЊЕ НА ТЕОЛОШКАТА ДОКТРИНА

(основни знаења околу аџилакот)

Во кое место се врши каменувањето на ѓаволот (шејтанот):				Кој е петтиот исламски шарт?					
Муздели фе	Арафат	Мине	Без одговор	Постот	Зекатот	Намазот	Аџилакот	Колењето курбан	Без одговор
6.25%	0%	93.75%	0%	1.25 %	0%	0%	98.755%	0%	0%

Во табелата бр. 4.3 дадени се одговори на две прашања и тоа: „Во кое место се врши каменувањето на ѓаволот (шејтанот)?“ и „Кој е петтиот исламски шарт?“ На прашањето во кое место се врши каменувањето на ѓаволот (шејтанот), бројот на испитаниците кои одговориле точно (93.75%) е апсолутно поголем во споредба со оние кои одговориле погрешно (6.25%). Додека пак од одговорите на прашањето кој е петтиот исламски шарт, бројот на испитаниците кои одговориле точно е исто така апсолутно поголем (98.75%) со оние кои одговориле погрешно (1.25%).

Во табелите бр. 4; 4.1; 4.2 и 4.3, се опфатени прашањата и одговорите на четвртиот сегмент на религиозноста: „Познавање на теолошката доктрина (основни знаења околу аџилакот). Врз основа на добиените резултати, испитаниците во делот на општи знаења околу аџилакот, покажаа апсолутно големо знаење, со исклучок на едно прашање, каде апсолутното мнозинство на испитаниците се изјасниле погрешно. Според моите проценки, тоа се должи на фактот дека нашите аџии во текот на извршувањето на аџилакот, освен Мека го посетуваат и градот Медина. И поради тоа, тие се во заблуда, дека аџилакот се извршува и во Мека и во Медина. И во овој, четврти сегмент, испитаниците покажаа висок степен на религиозност исто како и во претходните сегменти на религиозноста.

ТАБЕЛА 5 - ПОЗНАВАЊЕ НА ТЕОЛОШКАТА ДОКТРИНА

(основни знаења околу исламот)

За колку години е објавен Куранот?		
22	23	10
2,5 %	96,25%	1,25%

Во табелата бр. 5, е даден одговор на само едно прашање и тоа: „За колку години е објавен Куранот?“ На прашањето за колку години е објавен Куранот , бројот на испитаниците кои одговориле точно (96.25%) е апсолутно поголем во споредба со оние кои одговориле погрешно (2.5%), (1.25%).

ТАБЕЛА 5.1 - ПОЗНАВАЊЕ НА ТЕОЛОШКАТА ДОКТРИНА

(основни знаења околу исламот)

Според исламските правила колкав е бројот на објавените божји книги?	
22	2,5%
23	96,25%
10	1,25%
6	0

И во табелата бр. 5.1, даден е одговор на само едно прашање и тоа: „Според исламските правила колкав е бројот на објавените божји книги?“ На прашањето според исламските правила колкав е бројот на објавените божји книги, испитаниците се изјасниле на ист начин како и на претходната табела бр. 5.

ТАБЕЛА 5.2 - ПОЗНАВАЊЕ НА ТЕОЛОШКАТА ДОКТРИНА

(основни знаења околу исламот)

Колку Сури има во Куранот	
114	98,75%
30	1,25%
60	/

Исто така, и во табелата бр. 5.2 е даден одговор на само едно прашање и тоа: „Колку Сури има во Куранот?“ На прашањето колку сури има во Куранот, бројот на испитаниците кои одговориле точно (98.75%) е апсолутно поголем во споредба со оние кои одговориле погрешно (1.25%).

Според добиените резултати, испитаниците и во делот на основни знаења околу исламот, покажаа исто така големо знаење како и во делот на основни знаења околу аџилакот, што значи дека го зацврстуваат и овој сегмент на религиозноста.

Редовното практикување на исламските ритуали, редовното придружување кон исламските прописи кон храната и хигиена, големото знаење што го покажаа во делот на аџилакот и исламот општо, почитувањето на исламските прописи дури и во поздравот, покажуваат дека религиозноста кај аџиите Албанци од подрачјето Куманово и околните села апсолутно е на висок степен. Со тоа се потврдува хипотезата дека, интензитетот на религиозноста влијае врз интензитетот на практикување на аџилакот кај албанската етничка заедница во регионот на Куманово и околните села.

Заклучни согледувања: Врз основа на добиените резултати, односно поединечните согледувања на сегментите на религиозноста, можеме да донесеме заклучок дека религиозноста во испитуваното подрачје, апсолутно е на високо ниво. Од добиените резултати, односно, самото изјаснување на испитаниците како и резултатите добиени од неформалните разговори, говори дека сите сегменти на религиозноста се подеднакво застапени кај аџиите - Албанци во кумановскиот регион.

Ацилакот и материјалниот статус

Покрај религиозноста, големо влијание за практикување на ацилакот има и материјалниот статус, бидејќи за разлика од другите ритуали, извршувањето на ацилакот бара и материјални средства. За да се добие една појасна слика за влијанието на материјалниот статус во извршувањето на ацилакот, ние тоа се обидовме да го испитаме преку нивното занимање (кое индиректно ја покажува нивната материјална состојба) и после тоа да го споредиме со прашањето кој им обезбедил средствата за извршувањето на ацилакот.

ТАБЕЛА 6 - ЗАНИМАЊЕ НА АЦИИТЕ

Земјоделец	16.05%
Неквалификуван и полуквалификуван работник	8.64%
Квалификуван и висококвалификуван работник	3.7%
Службеник со стручна спрема	1.23%
Службеник со виша и висока стручна спрема	11.11%
Интелектуалец со висока стручна спрема	1.23%
Бизнисмен	2.47%
Пензионер	13.58%
Невработен	12.35%
Домаќинка	29.63%
Друго	0%

Анализирајќи ги податоците во табелата 6 се гледа извесна разлика во занимањето кај испитаниците. На прашањето: „Со што се занимавате?“ - 16.05% од испитаниците се изјасниле дека се земјоделци, 8.64% од испитаниците се изјасниле како неквалификувани и полуквалификувани работници, 3.7% од испитаниците се изјасниле како квалификувани и висококвалификувани работници, 1.23% од испитаниците се изјасниле дека се службеници со стручна спрема, 11.11% од испитаниците се изјасниле како службеници со виша и висока стручна спрема, 1.23% од испитаниците се изјасниле дека се

интелектуалци со висока стручна спрема, бизнисмени се изјасниле 2.47% од испитаниците, пензионер се изјасниле 13.58% од испитаниците, како невработени лица се изјасниле 12.35% и како домаќинки се изјасниле 29.63%.

Од добиените резултати од табелата, се гледа дека е голем бројот на домаќинки, невработени, неквалификувани работници, кои извршиле ацилак. Сега се поставува прашањето: Како ги обезбедиле материјалните средства за извршувањето на ацилакот? Одговорот на ова прашање ќе ни го даде следната табела.

ТАБЕЛА 7 - ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА МАТЕРИЈАЛНИ СРЕДСТВА ЗА ИЗВРШУВАЊЕТО НА АЦИЛАКОТ

Кој ви обезбедил материјални средства (пари) за ацилак?					
Сами	Татко	Брат	Син - ќерка	Маж	Друго
36,25%	3,75%	2,5%	30%	18,75%	8,75%

Од добиените податоците од табелата бр. 7, каде што е опфатен делот на обезбедувањето на материјалните средства за извршувањето на ацилакот, на прашањето: „Кој ви обезбедил материјални средства (пари) за ацилак?“ - 36.25% од испитаниците се изјасниле дека сами ги обезбедиле средствата, 3,75% од испитаниците се изјасниле дека нивниот татко им обезбедил, 2,5% од испитаниците се изјасниле дека братот им ги обезбедил материјалните средства, еден голем дел од испитаниците 30% се изјасниле дека синот односно ќерка, му ги обезбедиле парите, 18,75% од жените се изјасниле дека нивните сопрузи им ги обезбедиле парите, додека 8,75% спаѓаат во графата друго.

Табелата бр. 7 јасно го кажува одговорот на претходното прашање, но сега се поставува друго прашањето кое произлегува од претходното, а тоа е: Зошто некој друг да обезбедува пари за извршување на ацилакот? Од податоците добиени со помош на инструментите за прибирање на податоците како што е на пример, стандардизираното длабинско интервју, како и од неформалните разговори спроведени на истражуваното подрачје, големо влијание имаат и традиционалните норми, каде е „срам,, синот да го извршува ацилакот пред да го изврши таткото или мајката. Исто така, во семејствата кои не се така добро економски ситуирани, доколку сопругот има можност да го

изврши ацилакот, жената не оди на ацилак во иднината. При семејното одлучување, сиромаштијата креирала *морална економија* која ги става жената и децата последни.

Заклучни согледувања. Врз основа на добиените резултати од подрачјето кое го истражувме, можеме да изведеме заклучок дека материјалниот статус на испитаниците има мошне големо влијание врз практикувањето на ацилакот. Од добиените резултати, односно самото изјаснување на испитаниците како и резултатите добиени од неформалните резговори, евидентно е дека врз овој сегмент голема улога играат и традиционалните норми.

Ацилакот и дејствувањето на Исламската Верска Заедница

Исламската Верска Заедница во Република Македонија, е верска организација на сите муслимани кои живеат на просторот на Република Македонија. Таа е компететна и одговорна за развојот на верскиот живот, го организира одржувањето на верски работи на верниците и ги одредува нивните задачи и обврски. Таа ги претставува муслиманите во земјата и во странството и ги штити нивните интереси во сите области на животот. Исто така, ИВЗ е единствениот орган во Република Македонија, која има склучен договор со саудиската влада, односно со министерството за ацилак за организирање на ацилакот од Република Македонија.

ТАБЕЛА 8 - ОРГАНИЗИРАЊЕ НА АЦИЛАКОТ

Ацилакот сте го извршиле во организација на:			
Исламската Верска Заедница	Приватна агенција	Самостојно	Друго
70%	21.25%	3.75%	5%

Од табелата бр. 8, се гледа јасно дека приматот на организирањето на ацилакот во истражуваното подрачје го држи ИВЗ. Според добиените податоци околу 70 % од бројот на испитаниците се изјасниле дека ацилакот го извршиле во организација на ИВЗ, 21,25% од бројот на испитаниците се изјасниле дека го извршиле во организација на приватна агенција, процентот на оние кои самостојно го избршиле ацилакот, изнесува 3,75% од бројот на испитаниците,

додека процентот на оние кои се нашле во графата друго изнесува 5% од бројот на испитаниците.

Од табелата може да се види јасно дека дејствувањето на ИВЗ има големо влијание во организирањето на ацилакот, исто така и бројот на испитаниците кои се изјасниле дека ацилакот го извршиле во организирањето на приватни компании не е мал. Еден дел од испитаниците при одговорот на оваа прашање се изјасниле за друго, што според моите проценки оваа група ацилакот го извршила во организација на саудискиот Крал. Под неговото покровителство, ацилакот го извршуваат големо број верници од целиот исламски свет. Ациите кој го извршуваат ацилакот под неговото покровителство се викаат „гости на кралот“.

ТАБЕЛА 9 - ОЦЕНУВАЊЕ НА ВОДИЧИТЕ НА АЦИЛАКОТ

Колку сте задоволни од водичите на ацилакот? Наведете со бројки од 1 до 5 притоа имајќи во предвид дека 1 е најниската оценка додека 5 е највисоката оценка				
1	2	3	4	5
2.5%	7.5%	26.25%	38.75%	25%

Дејствувањето на ИВЗ при организирањето на ацилакот се состои од преземање активности и кампањи пред организирањето на ацилакот. Водичите на ацилакот ја имаат најтешката задача при целиот тек на реализирањето на ацилакот, бидејќи тие се во директен контакт со нив.

Од податоците во табелата бр. 9 се гледа разлика во одговорите на прашањето: „Колку сте задоволни од водичите на ацилакот?“ 25% од бројот на испитаниците, водичите на ацилакот ги оценувале со 5, со оцена 4 ги оцениле 38,75% од испитаниците, 26.25% од бројот на испитаниците водичите ги оцениле со 3. Со оцена 2 водичите ги оценувале 7,5% од бројот на испитаниците додека со оцена 1, водичите ги оценувале 1,5% од бројот на испитаниците.

Ако направиме споредба со претходното прашање, ќе се види дека најзадоволни од водичите се испитаниците што го извршиле ацилакот самостојно, заради фактот што тие сами ги ибираат водичите. Ако направиме споредба помеѓу испитаниците што го извршиле ацилакот во организација на

ИВЗ и приватните компании, водичите на ИВЗ се оценувани од испитаниците со највисоко оценки во споредба со водичите на приватните компании. И од оваа гледна точка може да се види дека дејствувањето на ИВЗ има влијание во зголемувањето на практикувањето на ацилакот во кумановскиот регион. Со тоа се потврдува хипотезата дека дејствувањето на Исламска Верска Заедница влијае врз интензитетот на практикување на ацилакот кај албанската етничка заедница во регионот на Куманово и околните села.

Заклучни согледувања. Врз основа на добиените резултати, можеме да изведеме заклучок дека дејствувањето на ИВЗ има големо влијание на ацилакот во испитуваното подрачје. Од добиените резултати, исто така може да се види дека и испитаниците се задоволни од дејствувањето на ИВЗ при организирањето на ацилакот.

Ацилакот и глобалните процеси

Освен религиозноста, материјаниот статус на верникот, големо влијание врз ацилакот имаат и глобалните процеси, особено техничкиот и технолошкиот развој, кој го олеснуваат но и го скратуваат времето за извршувањето на овој ритуал. Технички-технолошкиот развој придонел патувањето да се иврши преку воздушната или земјината линија. Ние во нашето истражување тргнавме од претпоставката дека глобалните процеси влијаат врз зголемувањето на бројот на ациите. Ние тие форми на влијание ќе ги испитуваме преку начинот на патувањето на испитаниците за извршувањето на овој ритуал.

ТАБЕЛА 10 - АЦИЛАКОТ И ГЛОБАЛНИТЕ ПРОЦЕСИ

Со што сте патувале на ацилак?			
Авион	Автобус	Автомобил	Друго
40,74%	53%	4,93%	1,23%

Од податоците во табелата 10 добивме значителни разлики во одговорот на прашањето: “Со што сте патувале на ацилак?” Според добиените одговорите на испитаниците, 40,74% од бројот на испитаниците патувале со авион, 53% од бројот на испитаниците патувале со автобус, 4,93% од бројот на испитаниците

патувале со автомобил, додека во графата друго се нашле 1,23% од бројот на испитаниците.

Анализирајќи ги резултатите од табелата бр. 10, јасно се гледа дека најголемиот број на испитаниците патувале со автобус, што се должи на поефтината варијанта за спроведување на целиот аранжман. Од резултатите на гореспоменета табела, се гледа дека глобалните процеси му нудат избор на ација, според неговите можности, да избете на кој начин ќе го извршува овој ритуал.

Заклучни согледувања. Врз основа на добиените резултати, можеме да изведеме заклучок дека глобалните процеси влијанаат врз зголемувањето на бројот на ациите од испитуваното подрачје. Исто така од добиените резултати, може да се види дека испитаниците за извршување на овој ритуал, избираат различни превозни средства за извршување на патувањето.

Ацилакот и општествените промени во Република Македонија

Периодот на социјализмот кој во суштина преставуваше еден тоталитарен политички систем, заснован на врховниот авторитет на партијата и потпирајќи се на груб колективизам, имаше силни реперкусии на феноменот религија во Република Македонија. Социјалистичката идеологија беше градена на доследен антирелигиски став, и беше насочувана кон еден радикално нов образец, кој во основа требаше да изврши глобална идентификација на сите членови на општеството. Исто така и организирањето на ацилакот во оваа време беше многу тешко, бидејќи сè до последен момент, верникот не беше сигурен дека ќе го изврши ацилакот. Но со рушењето на комунистичката идеологија и прифаќањето на плуралистичкиот систем во Република Македонија и религијата вдишува послобдно.

Сето ова доведе до зголемување на процентот на посетеност на џамиите, но дали овие општествени промени во Република Македонија влијаеле во зголемувањето на бројот на практикувањето на ацилакот во истражуваното подрачје, ќе видиме од податоците од следнава табела.

ТАБЕЛА 11 - АЦИЛАКОТ И ОПШТЕСТВЕНИТЕ ПРОМЕНИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Дали се согласувате дека општествените промени во Република Македонија го олеснија извршувањето на ацилакот?			
Не се согласувам	Не знам	Се согласувам	Без одговор
15.18%	36.7%	24.05%	24.05%

Од податоците во табелата бр. 11 се гледаат значителни разлики во одговорот на прашањето: „Дали се согласувате дека општествените промени во Република Македонија го олеснија извршувањето на ацилакот?“ Од добиените резултати се гледа дека бројот на оние испитаници кои се наоѓаат во графата „не знам“ (36,7%) или оние кои биле без одговор (24,05%) е поголем, во споредба со оние кои се изјасниле се согласувам 24,05% или не се согласувам 15, 18%.

Од добиените резултати од табелата бр. 11, бројот на испитаниците кои се изјасниле со не знам или биле без одговор е поголем од оние кои се изјасниле се согласувам или не се согласувам. Според мое мислење оваа ситуација настанала заради образовното ниво на испитаниците. Ако ги компарираме овие податоци со податоците на нивото на образование на испитаниците ќе се потврди нашата претпоставка или мислење.

ТАБЕЛА 12 - НИВО НА ОБРАЗОВАНИЕ НА АЦИИТЕ

Основно образование	56.79%
Средно образование	9.88%
Вишо, високо образование	16.05%
Магистратура - докторат	1.23%
Без образование	16.05%

Од добиените резултати од табелата бр.12, јасно се гледа дека бројот на испитаниците кои се без образование или оние со завршно основно образование е над 70%, што потполно кореспондираат со бројките на претходното прашање.

Заклучни согледувања. Врз основа на добиените податоци, доколку ги земеме во предвид само двата сегменти на прашањето, **се согласувам или не се согласувам**, се потврдува хипотезата дека општествените промени во Република Македонија го олеснија извршувањето на ацилакот и со тоа директно влијаеле врз зголемувањето на бројот на ациите. Истоа така, според добиените резултати, може очекувано, доколку го имаме во предвид образовниот профил на испитаниците, голем е бројот на оние кои се изјасниле со **не знам или биле без одговор**.

Ацилакот и пресудните фактори за негово извршување

Влијанието на разните фактори кај испитаниците од кумановскиот регион и околните села врз зголемувањето на практикувањето на ацилакот ќе го согледаме преку одговорот на прашањето: „Кои фактори беа пресудни за да одлучите да одите на ацилак?” - дадени во табелата 13.

ТАБЕЛА 13 - ПРЕСУДНИ ФАКТОРИ ЗА ИЗВРШУВАЊЕ НА АЦИЛАКОТ

Кои фактори беа пресудни за да одлучите да одите на ацилак?					
Семејството	Читањето на куранот-исламската литература	Дејствувањето на имамот во вашата џамија	Средината каде живеете	Убедувањето дека е Божја наредба	Без одговор
2,25%	3,75%	0%	1,25%	90%	2,5%

Од добиените резултати се гледа дека бројот на оние испитаници кои како пресуден фактор во извршувањето на ацилакот ја посочиле Божја наредба (90%) е далеку поголем, во споредба со оние кои посочиле дека пресуден фактор за одење на ацилак било семејството (2,25%), или читањето на куранот-исламската литература (3, 75%) односно средината каде живеат (1,25%).

Анализирајќи ги податоците од табелата бр. 13, можеме слободно да заклучиме дека пресуден фактор за извршувањето на ацилакот во истражуваното подрачје е верскиот. Интересно е да се спомне дека, сите оние што се изјасниле дека пресуден фактор за одење на ацилак било читањето на куранот-исламската литература се со високо образование. Од табелата јасно се гледа дека општесвените фактори (семејството, средината), се со низок процент

2,25 односно 1,25, што ни покажува дека нивното влијание и не е толку значајно врз одлучување за извршување на аџилакот, но сепак, добар дел од испитаниците кои живеат во традиционални семејства, пресуден фактор за одлучувањето за аџилак е токму семејството.

Заклучни согледувања. Врз основа на добиените податоци, можеме да изведеме заклучок дека верскиот фактор е пресуден за извршувањето на аџилакот во кумановскиот регион и околните села. Но, исто така ако ги земе во предвид и податоците добиени преку стандардираното длабинско интервју како и податоците од неформалните разговори, може да се заклучи дека и семејството е битен фактор при одлучувањето за извршување на аџилакот.

Резултати од длабинското интервју

За целите на нашето истражувањето спроведовме длабинско интервју со вкупен број од 30 испитаници. Со интервјуте беа опфатени представниците на ИВЗ, Муфтиите, професорите од Теолошкиот факултет и Медреса „Иса Бег“ во Кондово, Имамите на Џамиите во регионот на Куманово и околните села и интелектуалците од различните сфери на општествениот живот.

Во понатамошниот дел од текстот ќе ги објасниме ставовите на испитаниците по одредени прашања, добиени преку прашалникот за длабинско интервју.

1. Што претставува за вас аџилакот?

Во врска со оваа прашање, сите лица кои беа интервјуирани се едногласни, дека аџилакот е еден од петте столбови на Исламот, заедно со шехадетот, намазот, постот и зекатот. Тоа е обврска за секој муслиман кој ќе стекне материјални средства, еднаш во текот на својот живот да ја посети божјата кука Каба, симболот на изворната вера во Ал-лах, која се наоѓа во Мека, Саудиска Арабија, и врвот на почитот и покорувањето на верникот кон божјите заповеди.

Дел од лицата кои беа опфатени во интервјуте, го гледаат аџилакот како најголем митинг на верата. Исто така, аџилакот е најголемата и постојаната конференција на мирот, која е позната во историјата на човештвото. Во текото на целото патување, за аџилакот доминантна тема е мирот: мирот со Бог, мирот помеѓу себе самите, мирот со животните, мирот со птиците дури и со инсектите.

Строго се забранува нарушувањето на мирот на било кое суштество и во било која форма.

Исто така, дел од интервјуираните лица го наведуваат и мултикурниот елемент на ацилакот, бидејќи освен многуте фактори кои ги обединуваат сите што целат во извршувањето на овој ритуал, како што е верувањето во Бог, постојат и многу елементи кои ги разликуваат сите тие што се обединети во едно исто место. И затоа, многу е важно муслиманскиот верник во текот на извршувањето на овој ритуал, преку разговори и размена на мислења, да се запознае со култури, традиции и закони на различни народи. Бидејќи, преку овој чекор, практично човекот постигнува имплементирање на еден курански императив, што е и целта на негото создавање, а тоа е обединувањето и запознавањето помеѓу луѓето.

Според дел од интервјуираните лица, ацилакот игра специфична улога во унифицирањето на интелектуалната и академската елита, таму се унифицираат нивните идеи и цели. Една интересна изјава од моите соговорници во врска за сфаќањето на ацилакот е следнава: „Јас ацилакот, во Поранешна Југославија и во Република Македонија, го гледам како политички израз на идентитет, кој не се поврзува со догматскиот процес, туку со општествените процеси“. Друг испитаник, ацилакот го доживува како: „Духовно патување, со кое имам за цел внатрешното задоволство кое го доживеав да се одрази позитивно и во изгледот“.

2. Која е духовната димензија на ацилакот?

Кога станува збор за духовната димензија на ацилакот, сите интервјуирани лица, се едногласни дека тука, пред сè станува збор за опростување на гревовите од страна на севишниот Ал-лах, тоа е најголемото покајение во Исламот, каде што Господ му ги простува сите гревови на верникот и се смета дека верникот од тој момент е потполно чист од гревовите исто онолку колку што е чисто и бебето кое се раѓа од мајката.

Дел од лицата кои беа опфатени во интервјуто, духовниот аспект на ацилакот го гледат како посебна институција, акција и неприкината духовна активност, која во себе содржи разни идеи кои се поттикнувач на прогресивните активности на секој верник, подигнувајќи ја високо врската со Бога, врска која

влијае врз душата, мислите, срцето и телото, која треба да се совпадне потполно со куранските наредби. Оваа димензија на аџилакот може само да се доживее, но не може и да се објасни, без разлика на говорните способности на човекот.

Исто така, некои од интервјуираните лица, го потенцираат фактот дека аџилакот се извршува токму во местото каде се објавиле првите курански версети. И овој сегмент сочинува една јака духовна врска за верникот. На верникот му се побудуваат посебни чувства, кога аџијата сфаќа дека објавата на Куранот, со објавувањето на последниот версет на Куранот, се извршува токму во тоа место.

Дел пак, од интервјуираните лица, ги пренесуваат своите искуства како водичи на аџилакот, каде имале можност да видат како некои верници пред извршувањето на аџилакот, не ги почитувале исламските пропици правилно, но после извршувањето на аџилакот биле повнимателни во извршувањето на исламските ритуали. Исто така, дел од нив го споменуваат Малколм Икс и многу други, кои силната филозофија на исламот ја вкусиле токму во моментот кога пристигнале во светите места Мека и Медина, Каба и Арафат, Мина и Музделифе, Таваф Сафа и Мерве, во симболичното каменување на ѓаволот, во соочувањето со луѓе од разните раси и нации.

Одредени лица кои беа интервјуирани, потенцираа дека во аџилакот верникот како да го имитира животот на Мухамед а.с., и објаснувањето и практикувањето на божествената мисија предводена од Куранот и првите колоси на Исламот, како: Ебу Бекр, Омер, Талха, Билал и др. И во исто време чувствува како да учи во школото на Мухамед а.с., за вкусување на исламските вредности и начинот на неговото објаснување и практикување во местото каде треба да се врати и каде треба да живее.

Некои од интервјуираните лица, го наведуваат и фактот дека поминувањето на извршувањето на аџилакот во пречки, тешкотии и замор го учи верникот дека развивањето и негувањето на исламот поминува низ големи пречки, и затоа во овој пат се бара мобилизација на духовните, физичките, интелектуалните и материјалните потенцијали за поврзување со божјата помош сè до победата на вистината.

3. Според Вас, кои се пресудните фактори кои влијаат врз нашите ации да се одлучуваат за одење на ацилак?

Како пресуден фактор, сите интервјуирани лица го посочуваат верскиот. Одлуката поединецот или групата да оди на ацилак пред сè е диктирана од религијата, односно произлегува, од петтиот столб на исламот.

Дел од лицата кои беа интервјуирани, како фактор за извршувањето на ацилакот, ја наведуваат и големата љубов која ја има верникот кон божјиот пратеник Мухамед а.с., и тоа го поттикнува верникот да го посети местото каде се родил божјиот пратеник, каде дејствувал и каде го објавил Куранот.

Некои од интервјуираните лица, како фактори ги наведуваат: материјалниот и здравствениот фактор, но исто така и општествениот притисок.

Секако, голем број од лица што беа интервјуирани се согласуваат дека, освен верскиот фактор, одредено влијание врз одлуката за одење на ацилак има и традицијата - да се продолжи неколку генерациското непрекинато одење на ацилак на членовите од семејството. Што значи дека, постојат фамилии чии членови со децении одат на ацилак, така што ацилакот прераснал во семејна традиција која се пренесува фамилјарно од колено на колено, од родители на децата.

Некои од интервјуираните лица, како битен фактор за извршувањето на ацилакот ја посочуваат верската свест.

Еден дел од моите испитаници, особено високи челници на ИВЗ, го наведуваат како фактор и дејствувањето на ИВЗ во овие простори околу шест века во организирањето и негувањето на верскиот живот.

4. Дали севкупните глобални процеси влијаеле врз зголемувањето на бројот на ациите во светот

Во врска со ова прашање, лицата кои беа интервјуирани, немаат заеднички став. Според дел од нив, глобалните процеси имаат битно влијание врз зголемувањето на бројот на ациите. Исто така, тие го наведуваат и технолошкиот развој кој има големо влијание врз олеснувањето на извршувањето на овој верски ритуал.

Дел од нив, го прифаќаат ставот дека глобалните процеси влијаеле врз зголемувањето на бројот на ациите, но исто така тие додаваат дека оваа

зголемување е показател за добрата економска состојба на муслиманите во целиот свет.

За дел од лицата опфатени во интервјуата, кои се воедно и високи функционери во хиерархија на ИВЗ, глобалните процеси немаат никакво влијание, бидејќи бројот на ациите е одреден од страна на властите на Саудиската Арабија, и затоа не случајно неколку месеци пред времето на ацилакот, одговорното министерство склучува договори со сите верски институции од целиот свет, за одредување на бројот на ации од нивните матични земји.

Еден од поинтересните искази, е оној на еден испитаник, кој се обиде влијанието на глобалните процеси да го поврзе со третиот Њутнов закон во физиката кој гласи: „секое дејство на едно тело над друго има карактер на заемно дејство - ако првото тело дејствува на второто со сила (F), тогаш второто од своја страна дејствува на првото тело со сила еднаква на (F) по интензитет и правец, но со спротивна насока. Едната сила се нарекува акција, другата реакција. Овој закон наоѓа широка примена во секојдневниот живот на луѓето, така што на еден посликовит начин сакам да кажам дека, севкупните глобални процеси директно или индиректно, извршиле и вршат големо влијание врз зголемувањето на бројот на ации во светот, значи со одредени процеси (акции) кои се случиле и се случуваат во светот, резултираат со зацвртување и ширење на Исламот, а напоредно со тоа, практикување и придружување до основните начела на Исламот од страна на верниците. Значи, практикување и придружување и на ацилакот, при што реакцијата секако би била зголемување на бројот на ациите во светот.

5. Колку општествените промени во Р. Македонија го олеснија извршувањето на ацилакот

И околу оваа прашање нема заеднички став од страна на интервјуираните. Дел од интервјуираните лица, се согласуваат дека после падот на тоталитарниот режим се олеснија условите за извршување на ацилакот во Р.Македонија, бидејќи во времето на комунизмот, верникот кој сакаше да го извршува ацилакот најпрвин требаше „*лирите*“ да ги предаде на време заради нивна контрола во Белград. Верникот, кој ќе се регистрираше за патување во ацилак,

не беше сигурен дека ќе го изврши ацилакот, сè додека не се потврдеше дека неговите лири се оригинални.

Лицата кои ги интервјуирав, иако се согласуваат со ставот дека општествените промени го олеснија извршувањето на ацилакот, сепак сметаат дека има уште многу работи кои треба да се променат. Тие сметаат, дека е нелогично од верникот кој одлучил да го извршува ацилакот, да му се бара излезна виза од Македонија. Исто така, министерство за здравство за контролните прегледи на ациите, на организаторот му бара педесет евра за секој ација, кога се знае дека секој има здравствено осигурување. Исто така, недозволување да се внесе водата зем-зем во Република Македонија заради здравствени причини.

Еден дел од интервјуираните лица, кои воглавно се високи функционери во ИВЗ, не мислат дека општествените промени го олеснија извршувањето на ацилакот, бидејќи ИВЗ на континуиран начин дејствуваше во сите сегменти и секогаш беше подготвена да се соочи со сите општествени промени. Во овој случај, општествените промени не се битни во олеснувањето на ацилакот, но нашата макотрпна работа, методата на менаџирање, институционалниот ангажман на ИВЗ, влијаел директно во олеснувањето на извршувањето на ацилакот.

6. Дали сте задоволни од начинот на кој ИВЗ го организира ацилакот во Р. Македонија

Околу оваа прашање интервјуираните лица се поделени на две групи, помеѓу тие што се на високите позиции на ИВЗ и тие што се на пониски рангови, но исто така во оваа група спаѓат и интелектуалците.

Лицата кои се високи функционери на ИВЗ, сметаат дека, многу кругови во нашата држава ацилакот, го сфаќаат како еден вид на организирање на туризам или бизнис. Тргувајќи од ова сфаќање, многу организации или групи го организирале извршувањето на ацилакот, разбирајќи го овој исламски столб како можност за бизнис, така што од 90-тите години на дваесеттиот век сè до 2006 година, многу приватни компании или организации го организирале ацилакот и во некој начин го блокирале ИВЗ во организирањето на ацилакот. Исто така, тие наведуваат дека според Уставот и законските прописи, единствен орган за спроведување на ацилакот во Република Македонија е ИВЗ. Тие ги

обвинуваат и македонските власти за недејствување, кога се узурпирале правото за организирањето на овој ритуал од страна на приватните компании. Дел, од оваа група исто така наведуваат дека филозофијата на организирањето на аџилакот од страна на ИВЗ го има во предвид верскиот сегмент, после тоа материјалната придобивка. Додека приватните компании го гледаат само сегментот на материјалната придобивка. Исто така, тие ги обвинуваат приватните компании дека ги оставаат аџиите без аџилак заради неисполнување на сите елементи на аџилакот предвидени според исламските правила, како што е: оставањето на аџиите без ихрам, неизвршувањето на тавафузијарех, без престојот во Арафат и др.

Дел од високите функционери на ИВЗ имаат побалансиран став околу оваа прашање и наведуваат дека сè што е човечко, е релативно, само божественото е совршено, и организирањето на аџилакот се прави во рамките на постоечкиот потенцијал на ИВЗ.

Организирањето на аџилакот од страна на ИВЗ го проследуваат низа недостатоци со години, сметаат дел од моите соговорници. Главните забелешки, тие ги имаат во немањето на информации од аџиите, необучувањето на аџиите околу извршувањето на аџилакот, но посебно во необучувањето на водичите на аџилакот. Тие, своите констатации ги потпираат во практиката, кога во многу случаи водичите на аџилакот имаат потреба да се водат а не да водат, заради недостиг на стручна подготвеност за водење на аџилакот. Според нив, цела оваа ситуација настанува бидејќи водичите на аџилакот се одредуваат без ниту еден критериум, но само врз основа на волја на одредени лица.

Добар дел од интервјуираните лица, организирањето на аџилакот од страна на ИВЗ, оценувајќи на скала од 1 до 5, го оценувале со 2+.

7. Според Вас, дали мислите дека ИВЗ треба да направи структурни промени во организирањето на аџилакот? Доколку треба, во кој домен?

И во врска со оваа прашање, интервјуираните се поделени на две групи. Од една страна тоа се високите функционери на ИВЗ, додека во другата група спаѓаат поранешни функционери, професори, интелектуалци и дел од вработените на понизок ранг во ИВЗ.

Според првата група, ИВЗ воспоставил стандарди при реализирањето на аџилакот, која сега резултира со организирањето на аџилакот на многу посолиден начин. Исто така, едно такво искуство сега на сите им е јасно и од година на година забележува нови успеси. Тие исто така, наведуваат дека верско правило е аџилакот да го организира и да го води Претседателот на муслиманското општество односно лидерот, Калифот или водичот на муслиманите, бидејќи организирањето на аџилакот мора да има водач (Емирул-Хаџ). Во нашите услови, таа личност е Реисул-Улема или претставник овластен од него. Со други зборови, аџилакот го организира и го менаџира тој што е одговорен за организирање и на другиот дел на верскиот живот.

Дел од интервјуираните лица, сметаат дека треба да се направаат структурни промени при организирањето на аџилакот и тоа во неколку домени: Со организирањето на аџилакот треба да се занимава еден посебен сектор; аџилакот да се менаџира од највисокиот орган на ИВЗ (Ријасетот), а не од одредени лица; верскиот кадар кој се занимава со водењето на аџилакот треба да бидат подготвени духовно, интелектуално и физички. „Не знам дека постои едно структурно функционирање во полна смисла на зборот, за да може да се направи споменатата промена“. „Често си го поставувам прашањето, што е со оние верници кои се економски немоќни, кои не можат да платат за да одат на аџилак, како тие би ја извршиле верската обврска која се бара од нив? Дали ИВЗ им потпомага финансиски на оваа категорија верници? Дали ИВЗ им излегува во пресрет на овие верници? Зарем ИВЗ не е дом за сите верници? Само оној кој може да плати треба да оди на аџилак? Па зарем сите верници не се еднакви пред Бога? Токму по однос на ова прашање сметам дека ИВЗ треба да направи промени, односно финансиски да ги подржи, да го потпомогне сиромашниот слој на верници, за да можат и тие да го посетат Божјиот дом, за да можат и тие да му се поклонат на Аллах ц.ш.

8. Колку ИВЗ е транспарентна пред верниците во врска со материјалните средства добиени од аџилакот?

Исто така, како и за наредните предходните прашања, интервјуираните лица и по однос на ова прашање се поделени на две групи. Според првата група, кои се високи функционери во ИВЗ, сметаат дека верниците ги добиваат

потребните информации преку своите претставници. ИВЗ е многу транспарентна пред верниците за добиените материјални средства, бидејќи Претседателот на аџилакот пред надлежните органи известува за организирањето, менаџирањето и за сите други прашања поврзани со организирањето на аџилакот. Тие своето транспарентно работење со материјалните средства добиени од аџилакот, го докажуваат и со одржувањето на образовните, едукативните институции. Тие, меѓу другото наведуваат дека Медресата „Иса Бег“, е проширена и со четири нови паралелки, на факултетот за исламски науки е постигнат зголемувањето на бројот на студенти но и на академскиот персонал, почнувајќи од фактот дека ретки се тие институции, кои го зголемиле бројот на ученици, студенти и академски персонал за време на глобална криза. Исто така, тие истакнуваат дека ИВЗ, не се подржува финансиски од Државните Органи или Владата на Република Македонија, за ниту еден проект предложен од страна на ИВЗ.

Според другата група од интервјуираните лица, кои не се согласуваат воопшто со горенаведените искази, сметаат дека ИВЗ не е воопшто транспарентна со материјалните средства добиени од аџилакот. Тие ги обвинуваат некои одредени структури на ИВЗ за продавање на визите, кои се делат бесплатно од министерството за аџилак на Саудиската Арабија. Не дава никој отчет пред надлежните органи за бројот на продадените визи но и за колкава сума пари се работи и не знае никој каде завршуваат тие пари.

Заклучни согледувања: врз основа од понудените одговори на испитаниците можат да се изведат следните заклучни согледувања:

- Сите интервјуирани лица се едногласни, дека аџилакот е еден од петте столба на исламот и е обврска за секој муслиман кој е полнолетен, здрав и има материјални средства за извршување на истиот.

- Во врска со второто прашање, сите интервјуирани лица, се согласуваат дека аџилакот е најголемото покајание во Исламот, каде што Господ му ги простува сите гревови на верникот и се смета дека верникот од тој момент е потполно чист од гревовите исто онолку колку што е чисто и бебето кое се раѓа од мајката. Но исто така на некој начин животот на аџијата се поистоветува и со животот на исламскиот пророк Мухамед.

- Сите интервјуирани лица, како пресуден фактор го посочуваат верскиот, одлуката поединецот или групата да оди на ацилак пред сè е диктирана од религијата, односно произлегува, од петтиот столб на исламот, но дел од интервјуираните лица исто така не го исклучуваат и општествениот притисок.

- По однос на четвртото прашање интервјуираните лица немаат заеднички став, некои го делат мислењето дека севкупните глобални процеси го зголемиле но и го олесниле извршувањето на ацилакот, додека според другите овие процеси не менувале ништо во извршувањето на овој ритуал.

- Исто така, и по однос на ова, петто прашење, интервјуираните лица имаат поделени гледишта. Дел од интервјуираните лица признаваат дека општествените промени во Република Македонија го олесниле организирањето на ацилакот, додека другите мислат дека овие промени во нашиот општествен поредок не придонеле ништо позитивно во организирањето на овој ритуал.

- По однос на шестото прашање, имаме разлика во размислењето на интервјуираните лица, бидејќи дел од нив се задоволни од начинот на организирањето на ацилакот кај нас, додека другите интервјуирани лица бараат одредени промени.

- Исто така, и по однос на седмото прашање интервјуираните лица се поделени во зависност од позицијата која ја држат во хиерархијата на ИВЗ. Дел од интервјуираните лица кои се поставени на високи позиции на ИВЗ сметаат дека ИВЗ воспоставил стандарди веќе неколку години во организирањето на овој ритуал, и не чувствуваат потреба за некоја промена. Додека оние од спротивната група, кои се поставени на пониски рангови на ИВЗ, но и професорите на Теолошкиот факултет и интелектуалците од разните дејствија на општествениот живот мислат дека треба да се направат промени при организирањето на ацилакот кај нас.

- И во врска со осмото прашање, исто така имаме диаметрални спротиставени ставови помеѓу двете споменати групи. Една група мисли дека ИВЗ е транспарента пред верниците со добиените материјални средства, од друга страна, втората група мисли дека ИВЗ не е воопшто

транспарентна пред верниците. И ја обвинуваат ИВЗ за злоупотреба на материјалните средства добиени од аџилакот.

ОПШТИ ЗАКЛУЧОЦИ

Од претходната анализа во која беа опфатени влијанието на религиозноста врз практикувањето на аџилакот, како и влијанието на материјалниот статус, општествените промени во Република Македонија, исто така и глобалните процеси врз зголемувањето на практикувањето на аџилакот во кумановскиот регион и околните села, можат да се изведат неколку општи заклучоци:

1. Сегментите на религиозноста кај аџиите во кумановскиот регион, се подеднакво застапени, и тоа покажува високо ниво на религиозноста во истражуваното подрачје. Редовното практикување на другите исламските ритуали (освен аџилакот), манифестирањето на исламот дури и во поздравување, може да се заклучи дека е апсолутно голем бројот на испитаниците со висок степен на религиозност.
2. За извршувањето на аџилакот, потребни се материјални средства, и затоа материјалниот статус на испитаниците има големо влијание врз практикувањето на аџилакот. Исто така, од добиените резултати но и компаративните согледувања на резултатите, можеме да изведеме заклучок дека врз обезбедувањето на материјалните средства за извршување на аџилакот подеднакво се застапени и традиционалните норми во истражуваното подрачје.
3. За извршувањето на аџилакот, исто така големо влијание имаат севкупните глобални процеси особено техничко-технолошкиот развој кој допринесува за полесно но и помасовно практикување на овој ритуал.
4. Исто така, и општествените промени во Република Македонија, особено падот на комунизмот, го олеснило извршувањето на овој ритуал.
5. Како пресуден фактор за извршувањето на овој ритуал во истражуваното подрачје, според добиените резултати се покажа дека е верскиот. Но сепак, според неформалните разговори со испитаниците кај еден добар дел, како пресуден фактор се појавува и семејството, особено во традиционалните семејства.

6. Сепак на крај би кажале дека ова истражување треба да преставува само еден поттик за понатамошно проучување на ацилакот, и тоа не само во кумановскиот регион туку и пошироко.

Индекс на поими, имињата и места

А. ИНДЕКС НА ПОИМИ

а.с. - (кратенка на алејхис-селама), значи: мир и милоста на Аллах да биде со Мухамед.

Абасиди - Абасидска династија која ја наследила емеvidска династија. Владеела во период од 750 до 1258 година. Сите нејзини членови беа директни потомци на пророкот Мухамед а.с. Го добила името според чичкото на Мухамед а.с. ел- Абас б. Абдулмуталиб. Од оваа племе има произлезено 37 калифи. Основач на оваа династија е Ебу Муслим ел-Хорасани, познат со пекарот Ес-саф-фах.

Аллах - Врховно и сеопфатно божествено име. Сите други божествени имиња се сметаат како имиња на истиот еден и единствен Бог. Алах е уникатен, единствен Бог, трансцендентен создател кој е семоќен.

Асхаб - (Сахаби мож. Асхаб), пријател. Оној што го видел пророкот Мухамед а.с. кој се дружи со него како муслиман и умира како таков, се смета за сахаби (придружник).

Ахлак - Морал или етика.

Бени Кајнука, Бени Курејза, Бени Надир – Еврејски племиња, живееле во Медина во времето на Мухамед а.с.

Да`ве - повик, покана, барање, молење.

Емевиите - Бену Умејје или емеви. Династија на емевитите која владеела помеѓу 660 - 750 година. Главниот град на ова династија бил Дамаск. Откога триумфирале абасидите, се иселиле во Андалузија (денешна Шпанија) кои владале од 756 - 1031 година и главниот град за нивна држава бил Кордоба.

Енсар - Мештаните од Медина кои му давале помош и го дочекале пратеникот Мухамед а.с. кога се иселил од Мека во Медина.

Зекат - е четвртиот столб активен, и битен елемент на муслиманско верување. Зекатот се поврзува со богатството на муслиманите. Сите муслимани кои имаат определено богатство (над основното за живот) се должни да поделат

(2,5% на крајот на годината) од своето богатство за сиромасите. Ако државата е организирана како Исламска Држава, тогаш зекатот го собира и го дели државата.

Зулхице - Еден од светите исламски месеци. Во овој месец се извршува аџилакот, деветиот месец според исламскиот календар.

Исламска Верска Заедница - Верската заедница според законот за Верски заедници и религиозни групи е доброволно организирана, непрофитна заедница на верници од иста вероисповест.

Има - консензус на исламската заедница, еден од фундаментите на исламскиот шеријат.

Кијас - аналогија, аналогно расудување и еден од четири фундаментални исламски извори.

Ка'ба - (Ка'ба арап. „коцка“) претставува најголемото свето место во исламот. Се наоѓа во центарот на џамијата Масјид ал- Харам во Мека, Саудиска Арабија. Самата градба е во облика на коцка и е висока околу 15 метри и долга 11 метри. Правецот на насочување се нарекува кибла. Се смета дека била создадена од страна на Адем (Адам).

Кирает - читање, форма или начин на читањето на Ку'ранот.

Куран - Муслиманите веруваат дека Куранот е Божја Реч, предадена на Мухамед преку ангелот Џибрил (Габриел) на многу наврати меѓу 610 и 632 година. На Мухамед, Куранот му бил објавен на делови (ајети) или неколку делови одеднаш како дел на една целина (сура). По примањето, Тој ги соопштил на неговите следбеници и заедно ги практикувале. Во тоа време Мухамед, не наредил да се собере и да се пишува Куранот на едно место. Неговите следбеници ги запомниле овие откровенија и ги запишале на пергаменти, камења и листови. На ваков начин, Куранот се чувал сè до времето на Калифот Ебу Бекр Ес-сидик, кога Куранот бил собран во една книга. Во времето на калифот Осман Ибн Афан, кога во време на војувањето биле изгубени голем број Хафизии (луѓе што го знаат Куранот на памет) Куранот бил препишан во шест нови копии.

Муфтија - експерт во областа на верски права (шеријат)

Намаз - („молитва“) задолжителна за сите муслимани кои се полнолетни и свесни (немаат психички недостатоци), задолжителна е и за оние кои имаат физички недостатоци, но тие имаат одредени олеснувања според Ку'ранот.

Нијет - намера, интенција.

Рамазан - е деветиот месец според исламскиот календар. Тој е свет месец за муслиманите, бидејќи во тој месец почнал да се објавува Куранот. Постењето во овој месец е задолжително за сите муслимани полнолетни и за сите оние кои имаат здравствена можност. За оние кои немаат можност да го држат постот, можат тоа да го сторат после одредено време или ако се стари можат да го надоместат со давање милостиња на сиромасите.

Сура- Сура се поглавја во Куранот. Куранот има 114 поглавја.

Суфизам - (арап. суф значи волна, човек кој носи волнена облека). Суфистите порано мразејќи ја комотноста, облекувале едноставна облека од шајак.

Организација на Исламска Конференција - Пропаѓањето на отоманската Империја и Калифатот по првата светска војна, остави вакуум на панисламските институции. Муслиманските лидери се состанаа на 25 Март 1969 година, во Рабат (Мароко) за основање на организација на исламската конференција.

Тефсир – коментар, коментирање или интерпретација.

Умма - (уммет), народ, нација, муслиманска заедница.

Умре - мал ацилак, и умре се извршува во Мека како и во случајот со ацилакот, но за разлика од ацилакот Умре може да се извршува во било кое време.

Фарз - (арап. фард) е исламски термин кој означува верска должност.

Фикх - исламско право (ел-Фикх).

Фикхул-Ислами - Исламско право.

Хазреџ - познато племе од староседелците во Медина во времето на Мухамед а.с.

Халиф (Калиф) - намесник, претседател, водач, владар со посебно ополномоштување.

Хаџ - е петтиот и последниот столб на Исламот кој е задолжен за сите муслимани кои имаат богатство да го посетат Каба во определеното време за молење, за аџилак. Инаку, доколку се посетува во текот на друг дел од годината, во исламот тоа се вика Умре. Аџилакот не е задолжителен за оние кои немаат свое богатство. Во случај жената да има свое богатство се задолжува да го изврши хаџот.

Џенет - Рај, бавче.

Илмул-келам – научна дисциплина од науката која се бави со верувањето.

В. ИНДЕКС НА ИМИЊА

Адем (Адем) - Според Исламот, но и монотеистичките религии (христијанството и јудаизмот) Адем се смета за прв човек створен на земјината топка. Исто така според исламот, тој е првиот божји пратеник.

Абрахам - (Аврахам) познат како прадедо на Евреите преку неговиот син Исахак, и прадедо на Арапите преку неговиот Исмаил (Јишмаел). Според Ку'ранот вистинската религија му беше објавено на Абрахам (Аврам). Според Ку'ран тој беше прв муслиман, заедно со неговиот син Исмаил.

Абдулхамид II - бил син на Султанот Абдулмеџит I. Како мал останал без мајка и за него се грижела Рахиме Пересто Валиде Султан. Абдулхамид II бил триесет и четвртиот султан на Отоманската империја во периодот од 1876

до 1909. Во време на неговото владеење во Империја стапил на сила првиот отомански Устав. По Младотурската револуција од 1908 година, уставот повторно бил воведен заедно со парламентот. Абдулхамид II направил некои обиди за да организира контрареволуција, но бил детрониран на 27 април 1909 и заточен во вилата Алатини во Солун. Во 1912 год., во време на балканските војни бил вратен во Бејлербејскиот дворец во Истанбул. Починал на 10 февруари 1918 г.

Али - Али б. Еби Талиб еден од четирите калифи кој беше зет на Мухамед а.с. истовремено и негов братучед. Починал во 40-тата година според хиџра, 661 година според нова ера.

Газали - Познат како „хуцетул ислам.“ Роден е во Тус во близина на Хорасан (денешен Иран). Се родил и се развивал во суфиска средина, но потоа продолжил кон правните науки (ал-фикх), студиите на "илмул келам" и филозофските науки. Посетил многу познати исламски центри. По долгите патувања се вратил во Нишапур односно во Тус и умрел во 1111 година според новата ера, 505 година според хиџрета. Најпознато негово дело е „Ихја Улум ед-дин."

Ебу Бекр - Вистинско име му Абдулах ибн еби Кухафе, бил еден од првите муслимани. Првиот халиф на муслиманите беше квалификуван како „ес-сиддик - искрен,.. Владаше од 11-13 година според хиџрета, 632-634 според новата ера.

Ибн Халдун - (Абдурахман, Ебу Зејд 732-808 h. 1332-1406 m.) познат арпски историчар, филозоф и социолог. Роден е во Тунис додека починал во Каиро. Најпознато негово дело е „ел-Мукаддиме“.

Ибни Бегута - (Мухамед б. Абдулах, 1303 - 1377 година), роден е во Танџе и е еден од најпознатите муслимански патописци.

Мухамед - Роден е на 12 април 570 година во околината на Мека, денешна Саудија Арабија. Неговиот татко (Абдулах) починал неколку месеци пред тој да се роди. Како мал живеел надвор од градот, односно во пустина каков што бил и обичајот во Мека. Кога наполнил шест години, починала неговата мајка (Амине), а по две години и дедо му (Абдулмуталиб). По нивната

смрт, тој живеел заедно со неговиот чичко (Ебу Талиб). Заедно со него, повеќе пати бил по работа во Сирија каде се среќавал со христијански монаси и службеници. На дваесетгодишна возраст стапил во брак со Хатиџа, која била богата жена и околу десет години била постара од него. Кога бил околу четириесеттина години, Мухамед за прв пат, според Кур'анот го слушнал гласот Божји наредувајќи му од името на Господ да испрати порака кон својот народ. За ова објава поверувала само неговата жена, а наскоро и неговите посвоени синови Али и Зејд. По десет години откако преминал од Мека во Медина, Мухамед заминал на аџилак, учејќи ги своите следбеници за правилата и обичаите на аџилакот. Тој на тоа патување го одржал и својот последен говор советувајќи ги муслиманите да не живеат со старите, туку да ги прифатат новите обичаи. По само неколку месеци од овој говор, Мухамед се разболел и починал во својот дом во Медина на 8 јуни 632 година, без машки потомок. Неговиот гроб се наоѓа на местото на неговата куќа, денешната џамија Месџид ен-небеви.

Омер б. Хатаб – Втор халиф на муслиманите и првиот кој се здобил со титула како „емирул муминин“ - водач, воѓа или владар на муслиманите. Роден во Мека додека починал во Медина на 23 година според хиџра, на 644 според новата ера.

Осман - (Осман б. Аффан) третиот халиф на муслиманите од познато племе Курејш од фамилијата Умејје од Мека. Тој е меѓу првите кој ја прифатил исламската вера и беше познат трговец на тогашно време. Осман б. Аффан беше зет на пророкот Мухамед а.с. Од неговите значајни дела, може да се истакне собирање на Ку'ранот на едно место, кој до тоа време беше запишан на разни предмети. Беше убиен во својот дом во Медина во 35-тата година според хиџра, во 656 година според новата ера.

Сеид Хава - современ научник и писател од Сирија.

Фајсал ибн Абдулазиз - Фејсал иб Абдулазиз бил роден во Ријад, во април 1906 година. Тој е третиот син на основачот на Саудиска Арабија, Кралот Абдулазиз. Тој бил крал на Саудиска Арабија во периодот од 1964 до 1975 година. Како крал, тој е заслужен за спасување на финансиите на земјата и спроведување на политиките за модернизација на земјата. Додека негови главни

надоврешни политички теми биле: панисламизмот, антикомунизмот и пропалестинскиот национализам. Неговото владеење имаше значајна популарност меѓу Саудијците. Во 1975 год., тој бил убиен од страна на неговиот внук Фајсал ибн Мусаиб.

Хусејн Ибн Али (1830-1931) - Бил Шериф и Емир на Мека од 1908 до 1917 год., кога тој сам се прогласил и бил меѓународно признат како крал на кралството Хиџаз. Тој бил инциатор на арапскиот бунт во 1916 год., против националистичката отоманска империја во текот на Првата Светска војна. Во 1924 год., кога калифатот бил укинат од отоманската империја, тој доолнително се прогласил за калиф на сите муслимани. Тој, владеел со Хиџаз сè до 1924 год., кога бил поразен од Абдулазиз ал Сауд.

Ц. ИНДЕКС НА МЕСТА

Куба - место, кварт или маало во градот Медина. Во времето на Мухамед а.с. кога тој се иселил било предградие на Медина.

Медина - арап. Ал мадина ал Муневере - светлосен град. Градот Медина се наоѓа во западниот дел на Саудиска Арабија. Алтернативно име на градот Медина е и Мединету ал-наби - градот на пророкот односно Мухамед. Пред појавувањето на исламот градот бил именуван како *Јасриб*, но со доаѓањето на Мухамед се преименувал во Медина. Медина после Мека е вториот најсвет град, каде се наоѓа и гробот на Мухамед. Медина бил главен град на исламот во своите први векови. Всушност и исламскиот календар се базира по емиграција на Мухамед од Мека во Медина. Медина е дом на трите најстари џамии во Исламот: Ал - Маскид Ан-небеви (џамијата на пророкот Мухамед); Куба Џамија (првата џамија во истотијата на исламот); Маскид Ал-Киблетијн (џамијата каде насоката на муслиманските молитви се променил од Ерусалим во Мека). Влезот во јадрото на градот е ограничено само за муслиманите, додека на немуслиманите не му е дозволено ниту влезот ниту преминот низ центарот на градот. Последните поглавја на Куранот на Мухамед му се објавени во

Медина и затоа се нарекуваат медински поглавја. Според пописот од 2006 год., Медина има 1.3 милион жители.

Мека - Градот Мека се наоѓа 70 км од Џиде, во тесна долина на висина од 277 метри (909 стапки) надморска височина. Според пописот од 2012 г., Мека има 2 милиони жители. Овој број за време на аџилакот се зголемува два пати. Како родно место на Мухамед и место на првата објава на куранот, Мека се смета за најсвет град во Исламот. Мека е дом на Каба. Во Мека, долго време владееле потомците на Мухамед, како независни владетели или вазали на други надворешни сили сè до 1925. Во модерниот период, Мека видел огромна експанзија во инфраструктурата и градежништвото, дом на структури како што е Абрац Ал-Бејт, исто така познат како Мека кралска саат кула хотел, која е втора највисока зграда во светот. Поради овие проширувања и изградби, Мека ги изгуби некои историски структури и археолошки локалитети, како што е Аџад Тврдина. Во денешнината, Мека го посетуваат над 15 милиони муслимано годишно, како резултат на тоа, Мека стана еден од најпознатите и космополитички градови во муслиманскиот свет.

Сафа - име на свет брег во Мека.

Хира - пештера во близина на Мека во која прв пат се сретна Мухамед а.с. со ангелот Џебраил (Гаврил) кој му објави света објава на Мухамед а.с. од страна на Аллах.

Хиџаз - Арап. Ал-хиџаз - „бариера“, е регион во западниот дел во денешна Саудиска Арабија. Се граничи на запад со Црвеното море, на север со Јордан на исток со Неџд и на југ со Асир. Нејзин главен град е Џеда, но најверојатно е познат по светите исламски градови Мека и Медина. Хиџаз, исто така е познат како западна провинција.

Џиде - Град во саудиската Арабија на бреговите на Црвеното Море. Градот е еден од главните урбани центри во државата и најголем град во покраината Мека. Покрај тоа, градот е најголемо пристаниште на Црвеното Море и втор најголем град во Саудиска Арабија веднаш зад главниот град Ријад. Според проценките од 2010 година, градот имал околу 3.2 милион жители и претставува еден од главните центри во државата. Џеда е главна порта за Мека

и Медина. Џеда е најкосмополитски, најразновиден и најтолерантен град во Саудиска Арабија, кој е дом на голем број доселеници од целиот свет. Економски, Џеда е фокусиран на понатамошно развивање на инвестициите во научните и енергетските капацитет во Саудиска Арабија и во средниот Исток. Регионално, е главен центар за поширока средина.

Библиографија

- Abdulati, Hamude. 2000. *Islami në focus*. Shkup: Logos-A.
- Ahmeti, Bajrush. 1978. *Historia e Pejgamberëve*. Prishtinë.
- Al Faisa, Reem. 2009. *Hajj*. Garnet Publishing.
- Башким, Башкими. 2009. *Религијата и Младите*. Охрид: Коста Аброт.
- Bianchi R., Robert. 2004. *Guests of God: pilgrimage and politics in the Islamic world*. New York: Oxford University Press.
- Боуви, Фиона. 2009. *Антропологијата Религијата*. Скопје: Табернакул.
- Bešić, Miloš i Đukanović, Borislav. 2000. *Bogovi i ljudi religioznost u Crnoj gori*. Podgorica: Socen.
- Cvitković, Ivan. 1974. *Društvo, Religija, Mladi*. Sarajevo: centar za marksističko obrazovanje i izdavačku djelatnost konferencije saveza omladine bosne i hercegovine.
- Džait, Hišam. 1989. *Evropa i Islam*. Sarajevo.
- Dirkem, Emil. 1982. *Elementarni Oblici Religijskog Života*. Beograd: Prosveta.
- Derguti- Vila, Xhevrije. 2001. *Haxhi udhëtim i zemrave e jo i trupave*. Prishtinë: Revistë mujore, fetare, kulturore e shkencore (139), Boton Kryesia e Bashkësisë Islame të Kosovës.
- El-Attas, Sejid Muhamed Nakib. 2006. *Islami dhe Shekullarizmi*. Shkup: Logos-A.
- Ел-Фаруки, Исмаил Раци. 2006. *Исламот и Другите Вери*. Скопје: Македонски центар за меѓународна соработка (МЦМС).
- Ел-Могамис, Насер. 2007. *Христијанството и Исламот според Библијата и Куранот*. Скопје: Студентски клуб.
- Ебиби, Фаредин. 2011. *Социолошките аспекти на изучувањето на сунна*. Скопје: (Докторска дисертација) ИСППИ.
- Ebibi, Fahrudin. 1999. *Hyrje në Shkencën e Hadithit*. Shkup: Interdiskont.
- Ebibi, Fahrudin dhe tjerët. 1998. *Pesë Shtyllat e Fesë Islame*. Shkup: Interdiskont.

Long, David.1973. *The hajj today:A survey of the contemporary Pilgrimage to Makkah*.Washington: (Докторска дисетација) The George Washington University.

Osmani, Elez. 1998. *Mbresa nga vendet e shenjta*.Prishtinë: Bashkësia Islame e Kosovës.

Hasani,Ismail.2001.*Vetëdija Fetare dhe Kombëtare tek Shqiptarët*.Prishtinë:Universiteti i Prishtinës.

Gidens,Entoni.2002.*Sociologjia.Tiranë:Çabej*.

Галевска-Ангеловска,Н.1998.*Планирање на научно истражување (интерен материјал)*.Скопје:Филозофски Факултет.

Куран со превод преведе Хасан Џило. 1418. Медине: Комплексот Мелик Фахд за печатење на Куранот.

Kolakovski,Lešek.1987.*Religija*.Beograd:Beogradski Izdavačko-Grafički Zavod.

Костоски, Стефан. 1972. *Религијата кај селското население во Долни Полог*. Скопје: ИППИ.

Маршал, Гордон. 2004. *Оксфордски речник по социологија*. Скопје: МИ-АН.

McGuire, Meredith B. 1996. *Religion the Social context*. Belmont: Wadsworth Publishing Company.

Matevski, Z. 2005. “Religiska tolerancija u multietni~koj i multikonfesionalnoj Republici Makedoniji”. Vo *Religija u multikulturnom druftvu*. Novi Sad/Beograd: Gorograf

_____. 2007. “Religiuous dialogue and tolerance-theoretical and practical experiences of differences and similarities”. Vo *Politics and Religion*. Beograd: Centar for Study of Religion and religious tolerance

_____. 2008. “The challenges of the sociology of religion in Macedonia after 1991. Vo *Position and achievements of sociology of religion in the Former Yugoslav republics: 1991-2007*. Niš:Junir

_____. 2009. Религијата во современото општество. Авторизирани предавања. Скопје: Филозофски факултет

- Nasr, Sejjid Husein. 2000. *Islami dhe Brenga e Njeriut Modern*. Shkup: Logos-A.
- Pavičević, Vuko. 1980. *Sociologija Religija sa elementima Filozofije Religije*. Beograd: Beogradski Izdavačko-Grafički Zavod.
- Петроска-Бешка, Б. 1999. *Анкетирање*. Скопје: Филозофски Факултет.
- Vukonič, Boris. 1990. *Turizam i Religija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Шолте, Јан Арт. 2008. *Глобализација*. Скопје: Академски печат.
- Šušnjić, D. 1998. *Religija I*. Beograd: Cigoja.
- _____. 1998. *Religija II*. Beograd: Cigoja.